

Auli Pitkänen

TUTKIMUS TYÖKLIKKATOIMINNAN MERKITYKSESTÄ ASIAKKAIDEN OSALLISUUDELLE

TUTKIMUS TYÖKLIKKATOIMINNAN MERKITYKSESTÄ ASIAKKAIDEN OSALLISUUDELLE

Pärnäsen korjaamo

Auli Pitkänen
Opinnäytetyö
Syksy 2013
Sosiaalialan koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Tekijä: Auli Pitkänen

Opinnäytetyön nimi: Tutkimus työklinnkatoiminnan merkityksestä asiakkaiden osallisuudelle

Työn ohjaajat: Kaija Bakala & Pirjo Ylikauma

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2013

Sivumäärä: 49 + 3 liitettä

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla Pärnäsen korjaamon työklinnkajakson käyneiden asiakkaiden kokemuksia työklinnkajakson merkityksestä osallisuudelleen oman elämänsä hallintaan. Saatujen tutkimustulosten avulla työklinnkajakson käyneiden asiakkaiden osallisuutta omassa elämässään on mahdollista kehittää jatkossa enemmän asiakkaita palvelemaan ja tukevaan suuntaan.

Tutkimuksen teoreettisessa viitekehityksessä käsitellään pitkäaikaistyöttömyyttä työkyvyn ja työkyvyttömyyden rajamaastossa, osallisuutta ja valtaistumista sekä inhimillisiä toimintamahdollisuuksia. Työklinnkajakson avulla selvitetään polkua koulutukseen, työelämään tai eläkkeelle.

Tutkimus on fenomenologis-hermeneuttiseen ajatteluun pohjautuva laadullinen tutkimus. Kohderyhmä hankittiin käyttämällä harkinnanvaraista otantaa ja aineistonhankintamenetelmänä tutkimuksessa käytettiin teemahaastattelua. Aineisto analysoitiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Tutkimus tehtiin kuusamolaiselle Pärnäsen korjaamolle, joka toteutti työklinnkajakson.

Tutkimuksen tuloksiksi nousivat osallisuutta edistävät asiat ja osallisuutta heikentävät asiat. Osallisuutta edistäviä asioita olivat elämäntilanteen selkiintyminen, aktiivinen elämä, sosiaalinen verkosto, voimaannuttavat asiat, vertaistuen merkitys, hyvän elämän ainekset ja Pärnäsen merkitys. Osallisuutta heikentäviä asioita olivat kuormittavat asiat elämässä, eläkepäätöksen epävarmuus ja työklinnkajakson epäkohdat. Johtopäätös on, että Pärnäsen korjaamolla on ollut kuntoutujien osallisuuden ja valtaistumisen kokemuksille enemmän myönteistä merkitystä kuin kielteistä. Palveluohjaus ja terveydenhuollon palveluiden saaminen olivat valtaistavia asioita kuntoutujille. Kuntoutujilla oli nähtävissä suuntautumista tulevaisuuteen ja osallisuuteen oltiin saatu vähän suurempi ote yksilön tasolla. Itseluottamuksessa ja turvallisuuden tunteissa oli tapahtunut hienoista kasvua ja samoin vertaistuen merkitys oli suuri. Toisaalta epävarmuus tulevaisuudesta ja rahatilanteesta ahdistivat. Jatkotutkimusaiheena voisi jatkaa omaa tutkimustani ja tutkia työklinnkatoiminnan merkitystä osallisuudelle yhteiskunnallisesti. Toiseksi aiheeksi esitän päivätoiminnan merkityksen tutkimista osallisuudelle.

Asiasanat: Työklinnkajakso, osallisuus, valtaistuminen, inhimilliset toimintamahdollisuudet

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Author: Auli Pitkänen

Title of thesis: The Significance of Work Clinic Activity in Customers' Participation

Supervisors: Kaija Bakala & Pirjo Ylikauma

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2013

Number of pages: 49 + 3 appendices

The long-term unemployed are often neglected in our society. Thus it is important and essential to examine how the work clinic activity helps customers' participation in the management of their lives. The study was carried out in a work rehabilitation center called Pärnäsen korjaamo situated in Kuusamo.

The objective of this study was to describe what impact the work clinic had on the service users' lives.

The study was a phenomenological-hermeneutic qualitative study. The target group was acquired by using sampling. The methodology for collecting data was a thematic interview. The data was analyzed by a theory-driven data analysis.

According to the results the factors strengthening participation and factors weakening involvement were important. The factors strengthening participation were to be able to make decisions regarding one's own life situation, developing an active life, the importance of strong social networks, becoming empowered, the importance of peer groups, enjoying life and the importance of the work clinic Pärnäsen. The factors weakening involvement were an inability to adopt a positive attitude to life due to difficult individual situations, uncertainty regarding issues of pension, and uncertainty regarding the work clinic's duration period.

As a conclusion, one can say that the work clinic Pärnäsen had a more positive influence than negative influence upon the lives of its service users. Service advice and access to health services were major issues for the service users. Rehabilitation customers oriented themselves better towards the future and they had a little better touch in participation than before. Feelings of self-confidence and certainty had increased, and the significance of peer groups was great. On the other hand, uncertainty of the future and economic situation distressed them. Further research could focus on the importance of the work clinic activity in customers' inclusion in our society. Another area of research could focus upon daily activities regarding involvement.

Index words: Work clinic activity, involvement, empowerment, human possibilities

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	PITKÄAIKAISTYÖTTÖMIEN TYÖKLINIKKAJAKSON KÄYNEIDEN ASIAKKAIDEN OSALLISUUS OMAN ELÄMÄNSÄ HALLINTAAN	8
2.1	Pitkäaikaistyöttömyys työkyvyn ja työkyvyttömyyden rajamaastossa	8
2.2	Osallisuus yksilön ja yhteiskunnan kannalta	10
2.2.1	Valtaistuminen osallisuuden osana	15
2.2.2	Inhimilliset toimintamahdollisuudet osallisuuden rakentajina	17
3	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TEHTÄVÄ	18
3.1	Opinnäytetyön tarkoitus	18
3.2	Tutkimuksen tavoitteet	18
3.3	Tutkimuksen tehtävä	19
4	TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN.....	20
4.1	Metodologiset lähtökohdat ja tutkimusmenetelmä.....	20
4.2	Kohdejoukko ja aineiston keruu	22
4.3	Analyysimenetelmä	24
5	ASIAKKAIDEN KOKEMUKSIA PÄRNÄSEN KORJAAMON TYÖKLINIKKAJAKSON MERKITYKSESTÄ OSALLISUUDELLEEN OMASSA ELÄMÄSSÄÄN	28
5.1	Osallisuutta edistävät asiat.....	28
5.2	Osallisuutta heikentävät asiat	32
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	34
7	POHDINTA	38
7.1	Luotettavuus	42
7.2	Eettisyys.....	43
	LÄHTEET	45
	LIITTEET	49

1 JOHDANTO

Tutkimukseni kohteena on Pärnäsen korjaamo, joka on osa Pohjois-Suomen Kaste-ohjelman Virta-hankkeen hankekokonaisuutta. Pärnäsen korjaamo-hankkeen tavoitteena on kehittää päivä- ja työlinikkatoimintaa Asiakaspalvelu Askeleen kautta työkyvyttömyyseläkkeelle päässeille asiakkaille ja aikuissosiaalityön pitkäaikaisasiakkaille. Hankkeeseen ohjautuu vuosittain 20 henkilöä työlinikkajaksolle. Työlinikkajaksolle etsitään polkua joko työelämään, koulutukseen tai siellä selvittää mahdollisuutta päästä eläkkeelle tai asiakas on jo eläkeselvittelyissä.

Virta-hankeella pyritään vahvistamaan ihmisten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä vähentämään syrjäytymistä. Sen takana on Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointiohjelman 2007-2017 tavoitteet ja strategiat. Hankkeella pyritään vähentämään nuorisotyöttömyyttä, toimeentulotuen pitkäaikaisasiakkuutta sekä työelämän ja koulutuksen ulkopuolelle jäävien nuorten osuutta. Pitkäaikaistyöttömyys on kohdealueella Pohjois-Pohjanmaalla selvästi yli maan keskiarvon. Haasteita nuorten koulutus- ja työpaikkojen luomiseksi alueelle, lisäävät nuorten ikäluokkien suuri määrä, korkea nuorisotyöttömyys, vaikea rakennetyöttömyys ja työmarkkinoiden voimakas alueellinen eriytyminen. Hankkeen tehtävänä on pyrkiä tukemaan erityisesti työelämän ja palvelujärjestelmän ulkopuolelle pudonneiden ihmisten osallisuutta, elinvoimaa ja elämänhallintaa (Virta-hanke, Kuusamon kaupunki, Pärnäsen korjaamo, hakupäivä 4.11.2012, 5-6.) Työttömyys on työttömiä ja heidän perheitään koskeva sosiaalinen ongelma. Sosiaalinen eriarvoisuus jäytää yhteiskunnan sisäistä luottamusta. Matalatuottoisen henkilön työllistäminen ei välttämättä kannata heti taloudellisesti, mutta se on silti sijoitus tulevaisuuteen (Soininvaara 2010, 173.) Pitkäaikaistyöttömyys aiheuttaa myös suuria inhimillisiä vaikeuksia rikkomalla minäkäsitystä ja aiheuttamalla haavoja itseluottamukseen.

Pärnäsen korjaamo-hankkeen taustalla on huoli pääsääntöisesti toimeentulotuella elävistä asiakkaista. Asiakkaat eivät ole kenties enää työkykyisiä, mutta eivät myöskään täytä työkyvyttömyyseläkkeen saamisen vaatimuksia. Heidän toimintakykynsä ja elämänhallintansa ei ole paras mahdollinen. Sen vuoksi he eivät täytä työttömän työnhakijan kriteereitä. Kuusamon alueelta näitä asiakkaita löytyy n. 70-80 henkilöä. Asiakaspalvelu Askel huolehtii tällä hetkellä ko. asiakkaiden ammatillisista suunnitelmista. Sosiaalitoimen aikuissosiaalityö tekee puolestaan asiakkuussuunnitelmat (palvelusuunnitelmat) asiakkaille. He ohjaavat ne pitkäaikaiset

toimeentulokiasiakkaat Pärnäsen korjaamolle, jotka voisivat hyötyä toiminnasta. Kehittävällä toiminnalla pyritään auttamaan työkyvyttömät eläkkeelle ja kuntoutetaan osatyökykyiset työhön tai koulutukseen. Hankkeessa tuetaan myös eläkkeelle siirtyvän henkilön sopeutumista uuteen tilanteeseen (Hankesuunnitelma, Virta-hanke, Kuusamon kaupunki, Pärnäsen korjaamo-hanke, hakupäivä 22.10.2012, 38.)

Hankkeen tarkoituksena on kehittää kuntoutusmallia pääsääntöisesti toimeentulotuella oleville asiakkaille. Hankkeen tavoitteena on pysäyttää toimeentulotuella elävien asiakkaiden syrjäytyminen ja luoda työlinikkatoimintaa, jossa yhdistetään sosiaali- ja terveyspalveluja, kuntoutusta ja työkokeiluja toimivaksi kokonaisuudeksi. Toiminta auttaa pitkäaikaisten toimeentulokiasiakkaiden tai muiden tukea tarvitsevien asiakkaiden työssä ja muussa elämässä selviytymistä. Hankkeella pyritään vahvistamaan elämänkaaren eri vaiheessa olevien ihmisten pysyvää syrjäytymisuhkaa ja elämän merkityksellisyyden kokemista sekä arjen hallintaa. Tavoitteena on osallisuuden tukeminen ns. kokemusasiantuntija-asiakkaiden avulla. Asiakkaalle voidaan tarjota erilaisia kuntoutuspalveluja, joihin asiakas osallistuu toimintakykynsä ja jaksamisensa mukaan. Työskentely voi alkaa osallistumisesta eri ryhmätoimintoihin (ruoanlaitto, liikunta, luova toiminta, talous tasapainoon ja sosiaalisten taitojen harjaannuttamisryhmään) ja edetä niiden kautta säännölliseksi päivätoiminnaksi, jonka jälkeen on mahdollista siirtyä työlinikkajaksoille, jossa arvioidaan jäljellä oleva työ- ja toimintakyky. Kuntoutus on tavoitteellista toimintaa, jossa pohjana on asiakkaalle tehty kuntoutussuunnitelma (Hankesuunnitelma, Virta-hanke, Kuusamon kaupunki, Pärnäsen korjaamo-hanke, hakupäivä 22.10.2012, 38.)

Opinnäytetyöni aihe nousi esiin harjoittelun myötä ja sen tarkoituksena on tutkia työlinikkajakson käyneiden asiakkaiden osallisuutta oman elämänsä hallintaan. Tutkimuksen avulla selvitetään, hyötyivätkö asiakkaat työlinikkajakson käymisestä ja veikö se heitä elämässä eteenpäin. Pärnäsen korjaamo-hanke saa tutkimuksesta apua toimintansa kehittämiseen. Käsittelen teoriaosassa ensin pitkäaikaistyöttömyyttä työkyvyn ja työkyvyttömyyden kannalta ja sen jälkeen työlinikkajakson käyneiden asiakkaiden osallisuutta yleisellä tasolla ja sitten tarkemmin sekä valtaistumisen että inhimillisten toimintamahdollisuuksien avulla.

2 PITKÄAIKAISTYÖTTÖMIEN TYÖKLINIKKAJAKSON KÄYNEIDEN ASIAKKAIDEN OSALLISUUS OMAN ELÄMÄNSÄ HALLINTAAN

2.1 Pitkäaikaistyöttömyys työkyvyn ja työkyvyttömyyden rajamaastossa

Työkykyä ja työkyvyttömyyttä arvioidaan yleensä sairauden tai vamman aiheuttamien haittojen pohjalta. WHO:n ICDH-mallissa määritellään työkyvyn haitta työikäisen ihmisen yhtenä sairauteen tai vammaan liittyvänä vajaakuntoisuuden tai sosiaalisen haitan keskeisenä ulottuvuutena. Suomalainen eläkelainsäädäntö edellyttää työkyvyttömyyden toteamiseksi sairautta, vikaa tai vammaa. Myös ammatilliset ja sosiaaliset tekijät vaikuttavat työkyvyn määritykseen (Järvikoski & Härkäpää 2008, 107-108.)

Ilkka Taipale (2001, 5,8) toteaa, että Suomessa on ainakin 10 000 – 15 000 työkyvyttöntä henkilöä, jotka eivät ole saaneet eläkettä, vaikka kuuluisivatkin eläkkeelle. He löytyvät työvoimatoimistoista työnhakijoiden kirjoilta tai sosiaalitoimistoista toimeentulotuen varassa elävinä. Viranomaiset tietävät heidän olevan työkyvyttömiä. Tämän lisäksi pieni osa heistä on vielä em. ryhmien ulkopuolella, joko omaistensa huollettavana tai eläen itsellisesti vähäisellä omaisuudellaan tai etsien toimeentulonsa keräilytaloudesta. IP- eli Ikääntyneiden pitkäaikaistyöttömien projektissa arvioitiin, että 10 – 15 % sen kohderyhmästä oli työkyvyttömiä, joista pääosa voisi saada eläkelausunnon perusteellisten tutkimusten nojalla. Suuri osa miehistä on tehnyt raskaita aputoita, usein rakennuksilla tai levyseppähitsaajina, naiset puolestaan ovat olleet aputoissa siivoojina, laitosapulaisina tai keittiöapulaisina. Lisäksi saman verran ihmisiä voidaan lukea työhön kykenemättömiin, eli todellisiin väliinputoajiin, jotka putoavat myöhemmin työkyvyttömien ryhmään.

Kaikki asiakkaat eivät työllisty, vaikka töitä olisi tarjollakin. Näitä asiakkaita tarkastellaan liikaa alkoholinkäytön kautta, vaikka heidän ongelmansa ovat paljon monimuotoisempia. Heidänkin tilannettaan voidaan korjata. Se vaatii järjestelmällistä elämäntilanteen, sairauksien ja tapaturmien selvittelyä, työkokemusten dokumentointia ja tausta-asiakirjoihin paneutumista. (Taipale 2001, 8.)

Solidaarisuuden toteuttaminen työelämässä on tullut yhä vaikeammaksi ja samoin työvoiman osaamiseen, terveyteen ja muihin laatutekijöihin kohdistuneet vaatimukset ovat nousseet. Osasyynä on teknologian kehitys, joka on vienyt mukanaan yksinkertaiset ja suorittavat työtehtävät. Myös reaaliansioiden voimakas kasvu on kasvattanut työvoiman tuottavuusvaatimuksia. Verrattuna muihin Pohjoismaihin, on Suomi huonompi työllistämään vajaatuottoisia, koska ansiotulojen ja tulonsiirtojen yhdisteleminen on vaikeaa. Yhteiskuntamme ei tunne juuri välimuotoja, vaan on tultava toimeen palkallaan tai tyydyttävä pelkkiin tulonsiirtoihin. Tästä seuraa se, että ne, joiden työkyky ei riitä täysiin ansioihin, jäävät kokonaan pois työelämästä (Soininvaara 2010, 23, 52.)

Rakenteellisella työttömyydellä tarkoitetaan sitä työttömyyttä, joka ei poistu, vaikka työn kysyntää lisättäisiin ja työvoimapula vallitseisi. Se on melkein sama asia kuin pitkäaikais- ja toistuvaistyöttömyys, jossa pitkäaikaisen työttömyyden katkaisee silloin tällöin ilmaantuva työkeikka tai työvoimaviranomaisten järjestämä kurssi. Päämäärätön joutilaisuus ei tee kenellekään hyvää, eikä varsinkaan niille, joilla on lähtökohtaisesti huonot eväät elämälleen. Ihmisarvoista elämää ei ole tarpeettomaksi julistaminen. Ei riitä pelkästään, että parannamme työteon kannattavuutta, vaan myös osaamisen ja terveyden puutteet on korjattava. Olisi nähtävä, että aina ei ole välttämätöntä työllistyä avoimille työmarkkinoille, vaan usein riittää, että ihminen kykenee ansiotuloillaan hankkimaan edes osan tuloistaan (Soininvaara 2010, 152 – 153, 157, 159.)

Liukko (2006, 54) kirjoittaa tutkimuksessaan vv. 2001-2004 Helsingin kaupungin sosiaaliviraston keskisen sosiaalikeskuksen laajan päihde- ja mielenterveysprojektin haastatteluiden perusteella, miten työtön ihminen joutuu taistelemaan omasta elämänhallinnastaan ja itsemääräämisoikeudestaan. Voi sanoa, että työtön ihminen joutuu vaihtelemaan olotilaansa eri tilanteissa milloin subjektista objektiksi milloin taas takaisin, voimatta itse vaikuttaa siihen, mihin rooliin hän joutuu. Ihminen on riippuvainen siitä, miten muualla toimitaan, ilman omaa vaikutusvaltaa asioihin. Hän vajoaa näkymättömiin ja tulee sieltä takaisin kirkkaisiin valoihin erilaisiin aktivointitoimenpiteisiin, vahvan tarkkailun kohteeksi. Ja sen jälkeen kohtalona on jälleen vajoaminen näkymättömiin. Hän voi jäädä odottamaan tai hänet voidaan kokonaan unohtaa toimenpiteiden ja palveluiden ulkopuolelle. Epävarmuus tulevaisuudesta tulee tutuksi asiakkaalle. Toimenpiteet ovat sidoksissa toisiin ihmisiin, määrärahoihin ja työkäytäntöihin.

Elämänhallinta edellyttää resursseja: mitä paremmat resurssit, sitä monipuolisemmin ihminen voi turvautua eri keinoihin (Järvikoski 1996, 38.) Hautamäki puolestaan toteaa, että resurssien ohella on kyse itsemääräämisoikeudesta sekä elämänhallinnan toiminnallisesta ja sosiaalisesta ulottuvuudesta. Hän näkee elämänhallinnan ihmisen kykyä ja mahdollisuutena käyttää aineellisia, emotionaalisia ja kognitiivisia resurssejaan ja valmiuksiaan. Se edellyttää ihmisen autonomiaa, todellisia vaihtoehtoja sekä kykyä tehdä valintoja ja toteuttaa elämänsuunnitelmiaan. Kaikkein tärkeimpinä Hautamäki näkee kuitenkin itsekunnioituksen ja tunnustuksen saamista omalle itseudelle (Hautamäki 1996, 47.)

Soininvaara kirjoittaa, ettei vajaatuottoisuus merkitse henkilön hyödyttömyyttä, vaan hän voi olla kansalaisyhteiskunnan tasolla hyvin arvokas sosiaalisten verkostojen ylläpitäjä, mutta se ei helpota hänen asemaansa työmarkkinoilla. Tuottavuudeltaan alentuneita kutsutaan monilla nimillä, kuten vaikeasti työllistettävä, vajaakuntoinen ja osatyökykyinen. Olennaista on vain se onko puute korjattavissa. Jos se on mahdollista, puute korjataan ja jos taas ei ole, niin sitten on vain sopeuduttava. Korjaavia toimenpiteitä tehdään sen mukaan, onko puute koulutuksessa vai puutteellisessa terveydentilassa. Koulutus ja kuntoutus ovat hyviä asioita toimiessaan, mutta ne eivät saa johtaa sopeuttavien toimien laiminlyömiseen niiden osalta, joiden vajavaisuus ei ole korjattavissa. Huomattavalta osalta vaikeasti työllistettäviltä ei löydy mitään diagnoosia, mutta heidän työkykynsä on silti erilaisista syistä johtuen puutteellista. Vajaakuntoisen ihmisen palkkaamiseen liittyy aina ilmeinen työkyvyttömyyden riski. Tämä estää terveydeltään horjuvien pääsyn töihin. Näin käy erityisesti mielenterveyskuntoutujien kohdalla, joita syrjitään työmarkkinoilla. Heidät tuomitaan täydelliseen työttömyyteen, jonka katkaisee silloin tällöin jokin työvoimaviranomaisten järjestämä koulutus tai tukityöllistämiskurssi (Soininvaara 2010, 170-71, 176-177, 223, 264-265.)

2.2 Osallisuus yksilön ja yhteiskunnan kannalta

Tarkastelen tässä luvussa osallisuutta, mitä se on käsitteenä ja miksi sen tutkiminen on tärkeää. Pärnäsen korjaamon asiakkaiden osallisuus on tutkimukseni pääpainopisteenä. Tarkastelen osallisuutta sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta. Käsittelem osallisuutta myös päihteidenkäytön kautta, koska Pärnäsen korjaamon asiakkailla on näitä ongelmia. Kohderyhmällä on myös toimeentulotukiasiakkuuksia.

Särkelä (2009, hakupäivä 26.10.2012, 2) on tutkinut päihteidenkäyttäjien, toimeentulon saajien, asunnottomien ja vankien osallisuutta ja aktiivista kansalaisuutta. Tutkimustulosten perusteella huono-osaisten ryhmien osallisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden toteuttamismahdollisuudet ovat heikot eikä ryhmien omatoimista osallisuutta ja toimijuutta juurikaan tueta. Huono-osaisten tarjotaan kyllä vastuuta, mutta ei valtaa omaa elämää koskevaan päätöksentekoon. Erityisesti palvelujärjestelmä näyttäytyy pelkästään vastuun tarjoajana ilman valtaa. Eloranta (2006, hakupäivä 26.10.2012, 2) on tarkastellut tutkimuksessaan asiakkuuden rakentumista ja asiakkaan osallistumista sekä osallisuutta yksilökohtaisessa palveluohjauksessa ja sen toteutumista asiakkaiden näkökulmasta. Haastatellut asiakkaat kokivat palveluohjauksen itselleen hyvin merkitykselliseksi. Osallistuminen, oma aktiivisuus ja mahdollisuus tehdä valintoja vaihtelivat eri tilanteissa. Tutkimuksessa todettiin, ettei palveluohjaus välttämättä valtaista asiakasta, mutta hyvin toimiessaan se voi mahdollistaa sen. Osallisuushanke Salli (2011-2014), joka on Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon, Etelä-Savon ja Keski-Suomen Sosiaaliturvayhdistysten yhteishanke, pyrkii lisäämään heikommassa asemassa olevien ihmisten osallisuutta sekä kuntien ja järjestöjen välistä yhteistyötä hyvinvointia tukevien palvelujen suunnittelussa ja toteuttamisessa (Osallisuushanke Salli 2011-2014, hakupäivä 25.10.2012, 1).

Raunio (2006, 62) tarkastelee syrjäytymistä passiivisesti tapahtuvana: ihmisten nähdään ajautuvan yhteiskunnallisten muutosten (niin rakenteellisten kuin institutionaalisten) vuoksi kauemmas yhteiskunnan osallisuudesta tai valtavirrasta. Syrjäytyminen vallankäytöstä tarkoittaa myös syrjäytymistä yhteiskunnallisesta osallistumisesta. Tämä voi johtaa osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunteen katoamiseen ja vaikeuttaa osallistumista omaan elämään liittyvään päätöksentekoon. (Särkelä 2009, hakupäivä 23.9.2012, 13.)

Huono-osaisuus nähdään osallistamisena, osallistumisena, osallisuutena ja aktivointina, mutta sen yhteydessä ei juuri puhuta aktiivisesta kansalaisuudesta. Osallistuminen ja aktivointi antavat osallistujalle jonkun toisen laatiman valmiin raamin, jonka sisällä voi osallistua. Niihin liittyy mahdollisuus osallistua, mutta ilman yksilöiden omaehtoista osallisuutta. Aktiivinen kansalaisuus tukee yksilöiden omaehtoista osallisuutta ja siten mahdollisuuksien lisääminen ja osallistumisen kynnyksen madaltaminen on tärkeää. Huono-osaisten osallisuuden vahvistamisessa olisi syytä kiinnittää huomiota yhteiskunnan kehittämiseen kaikille, mikä edellyttää kaikkien mahdollisuutta osallistua sen kehittämiseen omien voimavarojen mukaisesti. (Särkelä 2009, hakupäivä 23.9.2012, 16.)

Osallisuuden käsitteellä tarkoitetaan kuulumista yhteiskuntaan tai yhteisöön. Se voidaan nähdä kysymyksenä poliittisten yhteisöjen toimintatavoista sekä yksilön yhteiskunnallisena asemana. Osallistuminen liittyy konkreettisemmin kansalaisten oikeuksiin ja velvollisuuksiin itseään ja lähipiiriään koskevassa päätöksenteossa. Sekä osallistuminen että osallisuus liittyvät toisiinsa, sillä ilman osallisuutta eli johonkin kuulumisen tunnetta osallistumiselta puuttuu perusta (Bäcklund, Häkli & Schulman 2002, 7; Sassi 2002, 59.) Osallistamisessa kansalaisia vaaditaan tai kehoitetaan osallistumaan tiettyihin yhteiskunnallisiin hankkeisiin. Osallistamisessa osallistumisen tarve on saanut alkunsa muualla kuin osallistujien mielessä (Koskiahho 2002, 37.) Laaja-alaisesti ymmärrettynä, osallisuus voi olla osallistumista, osallistamista tai valtaistamista (empowerment). Osallisuus syvimmässä merkityksessään käsittää sitoutumisen vaatimuksen. Osallisuus voi saada alkunsa valtaistamisesta tai osallistamisesta, mutta se ei voi jäädä siihen. Jotta osallisuus täydentyy, tarvitaan omaehtoista osallistumista pitkällä aikavälillä. Kansalaistottelemattomuus voi olla myös osallisuutta. Vapaaehtoisuus ja omaehtoisuus on osallistumiselle ominaista (Särkelä 2009, hakupäivä 23.9.2012, 14; ks. Koskiahho 2002, 37.)

Särkelä-Kukko (2012, hakupäivä 22.9.2012, 3, 6) määrittelee osallisuuden seuraavien käsitteiden avulla. Osallisuus koostuu mm.

- Osallisuuden kokemuksista
- Osallistumisesta
- Vaikuttamisesta
- Aktiivisesta kansalaisuudesta
- Toimijuudesta
- Sosiaalisista verkostoista
- Sosiaalisesta pääomasta
- Luottamuksesta
- Yhteisöllisyydestä
- Toimintamahdollisuuksista
- Sosiaalisesta inklusiosta (yhteiskunnan eheydestä)
- Voimaannuttamisesta ja valtaistumisesta (empowerment)
- Voimavarojen mobilisoinnista (egenkraftsmobilisering).
- Emansipaatiosta
- Osallistamisesta
- Kohtaamisesta kansalaisena arkiyhteisössä

- Kääntöpuolena osattomuus, osallistumattomuus, vaikuttamismahdollisuuksien puute ja eksklusio

Kirjoitan myöhemmin tarkemmin valtaistumisesta, joka käsitteenä ja ilmiönä sopii hyvin Pärnäsen kohderyhmään ja heidän elämäntilanteeseensa. Valtaistuminen on kuntoutumisessa olennainen asia, johon Pärnäsenkin tähtää. Valtaistuminen ei ole pelkästään yksilön sisäinen prosessi, vaan siinä tapahtuu muutoksia olosuhteissa, jotka johtavat myös muutoksiin käytännön toiminnassa. Tässä tutkimuksessa osallisuudesta otetaan tarkasteluun ne osallisuuden osat, mihin Pärnäsen on tähdännyt ja suhteutetaan ne valtaistumiseen. Teemakysymyksissä nostan esiin aktiivisen kansalaisuuden, sosiaaliset verkostot, yhteisöllisyyden, toimintamahdollisuudet ja valtaistumisen. Erityinen painopiste tulee olemaan, onko näiden käsitteiden sisällä nähtävissä valtaistumista.

Osallisuus liittyy yhteisöön ja yhteiskuntaan liittymisen tunteeseen esim. työn, harrastusten tai vaikuttamisen kautta. Se kuvaa yksilön kiinnittymistä yhteisöön ja yhteiskuntaan. Sen voidaan nähdä olevan omakohtaista sitoutumista nousevaa vaikuttamista asioiden kulkuun ja vastuun ottamista seurauksista. Aktiivisella kansalaisuudella tarkoitetaan ihmisten yhteiskunnallisen osallistumisen ja toiminnan korostamista. Kansalainen voidaan nähdä aktiivisena toimijana, joka haluaa ja voi vaikuttaa itselleen tärkeissä asioissa. Se on aktiivisuutta yksityiselämässä, työelämässä, yhteisöissä, vapaaehtois- ja järjestötoiminnassa sekä yhteiskunnallista vaikuttamista. Osallisuus ja osallisuuden kokemukset ovat kytköksissä osallistujan henkilökohtaiseen elämämaailmaan, identiteettiin ja verkostoihin. Osallistuminen voidaan nähdä syrjäytymisen vastavoimana (Särkelä-Kukko 2012, hakupäivä 22.9.2012, 4-5.)

Osallisuuden tarve voidaan tarkemmin määritellä osallisuutena jostakin, jolloin tämä osuus on jaettavissa. Osallisuus oikeuttaa yhteiskunnan jäsenyyteen ja tuottoon. Osallisuus on myös osallisuutta johonkin, mikä tarkoittaa, että voi olla mukana rakentamassa yhteisöllisyyttä lähiyhteisöjen, työyhteisön ja ihmissuhteiden tasolla. Lisäksi se oikeuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon osallistumisen. Osallisuus on myös nähtävissä osallisuutena jossakin, eli voi olla huolenpidon kohteena. Tällöin on mahdollisuus olla mukana yhteisöissä ja yhteiskunnassa ilman mitään odotuksia (Särkelä-Kukko 2012, hakupäivä 22.9.2012, 5; ks. myös Nivala 2008, 166-173; Ilmonen 2011).

Pohjola kirjoittaa Asiakkaasta kansalaiseksi? artikkelissaan, että vaikka asiakkaan tulisi olla vaatimusten mukaan aktiivisia, osallistuvia, omaa itsemääräämisoikeuttaan toteuttavia, valintoja

tekeviä subjekteja, jää asiakas todellisuudessa usein sivuun häntä koskevassa päätöksenteossa. Ajattelua hallitsee ylhäältä alaspäin suuntautuva antamisen ja vastaanottamisen ajattelu, jossa asiakasta ei nähdä tasavertaisena. Voi sanoa, että asiakkaan osallisuuteen omassa asiassaan on palvelujärjestelmässä vielä pitkä matka (Pohjola 1995, 90-95.)

Toimeentulotuen saajien osalta osallisuus näyttäytyy aktivointina eikä suinkaan osallistumismahdollisuuksien luomisena tai aktiivisen kansalaisuuden toteuttamismahdollisuuksien lisäämisenä. Toimeentulotuen saajia tarkastellaan viranomaisnäkökulmasta ja näin yhteiskunta tarjoaa toimeentulotuen saajille vastuuta, mutta unohtaa vallan. Vastuu näkyy tutkimusten valossa aktivointipuheena, jolloin yksilölle jää vastuu aktivoitua viranomaisten haluamalla tavalla. Vallan puute näkyy puutteena saada vaikuttaa niihin muotoihin, jolla osallistua. Osallistumismahdollisuuksien puute ja vähäisyys sekä arkielämän eriytyminen voivat ja ovat osin jo johtaneet toimeentulotuen saajien yhteiskunnasta eriytymiseen ja myös äärimmäiseen syrjäytymiseen (Särkelä 2009, hakupäivä 23.9.2012, 22-23.)

Pärnäsen korjaamon asiakkailla on monella päihdeongelmia, jonka takia käsittelen teoriaosassa lyhyesti päihteidenkäyttäjien osallisuutta. Tutkimuksia päihteidenkäyttäjien osallisuudesta, osallistumisesta ja aktiivisesta kansalaisuudesta on tehty vähänlaisesti (Särkelä 2009, hakupäivä 24.9.2012, 24.) Ahmaoja (2006) on tutkinut päihteidenkäyttäjien osallisuutta yhteisökuntoutuksen näkökulmasta. Osallisuus ja sitoutuminen auttaa päihteidenkäyttäjää saamaan mahdollisuuden kokea olevansa osallisena omassa elämässä. Tutkimus osoittaa, että osallisuus saavutettiin sitoutumisen ja osallistumismahdollisuuksien tarjoamisen avulla. Osallisuuden opettelu ja valinnan mahdollisuudet auttoivat luomaan paremmat mahdollisuudet päihteettömään elämään (Ahmaoja 2006, 5-59.)

Särkelä toteaa, että osallisuus ja osallistumisen halu sekä aktiivinen kansalaisuuden toteuttaminen lähtevät yksilön arjen tasolta, lähiyhteisöstä, sosiaalisesta verkostosta ja elinympäristöstä. Esimerkiksi päihteidenkäyttäjät nähdään vielä tänä päivänäkin yhteiskunnan kannalta enemmän uhkana kuin mahdollisuutena tai ryhmänä, jonka osallisuuteen tulisi panostaa (Särkelä 2009, hakupäivä 24.9.2012, 25.) Knuuti käsittelee Matkalla marginaalista valtavirtaan-tutkimuksessaan huumeidenkäyttäjää marginaaliryhmänä ja heidän osallisuuttaan yhteiskunnassa. Tutkimus osoittaa, että osallistumismahdollisuuksien ja osallisuuden kokemusten avulla huumeidenkäyttäjien osallisuus ja osallisuuden tunne kasvaa. Edelleen on kuitenkin nähtävissä, että suomalainen yhteiskunta sietää huonosti erilaisuutta, mikä osaltaan

vaikeuttaa huumeidenkäyttäjien osallisuuden kokemusten syntymistä ja osallistumista (Knuuti 2007, hakupäivä 27.10.2012, 1.) Uhkakuvien näkemisestä olisi hyvä siirtyä mahdollisuusajatteluun, jossa erityisryhmät ja erilaisuus nähtäisiin mahdollisuutena, joiden avulla yhteiskuntaan saataisiin lisää rikkautta, toimijoita ja hyvinvointia. Yhteiskunnan pitäisi ottaa erityisryhmät mukaan itseään koskevaan päätöksentekoon. Vaikka päihteiden ongelmakäyttö asettaa omat vaikeutensa osallisuudelle, osallistumiselle ja aktiiviselle kansalaisuudelle, olisi hyvä nähdä, että päihteidenkäyttäjä voi silti omata osallisuutta ja aktiivista kansalaisuutta käytöstä huolimatta (Särkelä 2009, hakupäivä 24.9.2012, 25- 26.)

Osallistumiseen liittyvä aktivointi saattaa jopa rajata yksilön osallistumisen väyliä ja vaikuttamiskohteita, sillä aktivoiva osallistaminen perustuu valmiisiin sabluunoihin. Siinä unohdetaan tukea yksilöiden omaehtoista osallisuutta ja omanlaisia osallistumisen paikkoja. Päihteidenkäyttäjien, vankien, toimeentulon saajien ja asunottomien osallistumismahdollisuuksien parantamisessa olisi tärkeää vaikuttaa muiden kansalaisten asenteisiin ja haluan ottaa ryhmät mukaan erilaiseen osallistumiseen. Negatiivisesta solidaarisuudesta pitäisi päästä lähemmäs positiivista solidaarisuutta, jolloin osallisuutta ja osallistumista tuettaisiin muutenkin kuin puheen tasolla. Ihmisten on vaikeaa osallistua, jos osallistumisella ja vaikuttamisella ei nähdä olevan konkreettisesti merkitystä. Esim. matalan kynnyksen osallistumismuodot voisivat olla vastaus laajempaan aktiivisen kansalaisuuden toteuttamiseen ja yksi keino lisätä osallistumismahdollisuuksia. Pärnäsen korjaamo on juuri tällainen paikka, jossa osallisuutta on hyvä harjoitella. Mutta sekään ei riitä pelkästään, vaan olisi hyvä myös miettiä, miten palvelujärjestelmä mahdollistaisi aktiivisen mukanaolon ja tasavertaisuuden työntekijöiden kanssa (Särkelä 2009, hakupäivä 24.9.2012, 36-37.)

2.2.1 Valtaistuminen osallisuuden osana

Tarkastelen tässä työssä lähemmin osallisuuden yhtä osa-aluetta eli valtaistumista. Ymmärrän osallisuuden hyvin pitkälti empowerment- käsitteen kautta ja uskon, että tämä näkemys sopii hyvin Pärnäsen korjaamon kohderyhmään.

Empowerment-käsitteellä viitataan vallan ja voiman saamiseen tai ottamiseen sekä myös valtuuttamiseen, jossa vallan omaava osapuoli luovuttaa sitä toiselle. Vammaiselle tai pitkäaikaistyöttömälle voi muodostua opittu käsitys siitä, että hänen sosiaaliset ongelmansa johtuvat omasta syystä ja että hän tarvitsee muiden apua omia asioita koskevaan

päätöksentekoon. Valtaistumisessa puhutaan toimintavallan ja –voiman puuttumisesta ja sen saamisesta. (Järvikoski & Härkäpää 2008, 130.) Zimmerman ja Warschausky (1998) määrittelevät valtaistumisen prosessina, jossa yksilön tai ryhmän mahdollisuudet oman elämäntilanteen kannalta merkittäviin sosiaalisiin, taloudellisiin ja poliittisiin voimiin vahvistuvat tai tämän prosessin lopputuloksena. Chamberlinin (1997) mielestä valtaistuminen on: saada valtaa tehdä päätöksiä, saada tietoja ja resursseja, saada vaihtoehtoja, joista tehdä valintoja, assertiivisuutta (itseluottamusta, pystyvyyttä), tuntea, että sillä mitä tekee, on merkitystä (toiveikkuutta), irtipäästämistä totutuista ajattelutavoista, kykyä ajatella kriittisesti, oppia tuntemaan ja ilmaisemaan vihaa ja suuttumusta, tuntea olevansa osa ryhmästä, ymmärtää, että ihmisillä on oikeuksia, saada aikaan muutosta omassa elämässä ja omassa yhteisössä, oppia taitoja (esim. taito kommunikoida), joita pitää tärkeinä, muuttaa muiden käsityksiä omasta pystyvyydestä ja kyvystä toimia, astua ulos elämään, kasvuna ja muutoksena, joka ei koskaan lopu ja joka lähtee omasta aloitteesta, myönteinen minäkuva ja stigman voittamista.

Valtaistumisessa on ajatus itsensä ja muiden vapauttamisesta, energian lisääntymisestä tai kasvuprosessista. Yksilöllisellä tasolla se näkyy itseluottamuksena, hallinnan tunteina ja kriittisenä tietoisuutena itsestä suhteessa ympäristöön. Valtaistuminen on enemmän kuin psyykinen, kognitiivinen ja emotionaalinen prosessi. Yksilön sisäisen prosessin lisäksi siinä on myös sellaisia muutoksia olosuhteissa, jotka johtavat myös käytännön toiminnassa näkyviin muutoksiin. Valtaistumisprosessi on nähtävissä yksilötasolla, organisaation tasolla ja yhteiskunnan tasolla. (Järvikoski ym. 2008, 131-132.) Juha Siitonen puhuu voimaantumisen ydintekijöistä, joita hänen mukaansa ovat onnistuminen, toiminnallisuus, selkeys, yhdessä luominen ja tunneilmasto. Hänen mukaansa yksilön voimaantumisen perusta muodostuu neljästä peruspilarista: itsearvostuksesta (Tunteesta, että olen tervetullut, hyväksytty, arvokas ja hyvä ihminen), itseluottamuksesta (Varmuutena omasta pystyvyydestä, kyvykkyydestä ja pätevyvyydestä), minäkuvasta (Eli millainen minä olen?) ja identiteetistä (Joita kuvaavat kysymykset, mihin minä kuulun ja kuka minä olen?). Yksilön voimaantumisen tilan vahvuus tai heikkous nähdään neljän peruspilarin vahvuuden tai heikkouden mukaan. Itsearvostukseen ja itseluottamukseen vaikuttamalla, vaikutetaan myös kolmanteen eli minäkuvan myönteisyyden rakentumiseen ja myös identiteetin rakentumiseen (Siitonen 2012, 2).

Kuntoutuksen tavoitteena on auttaa kuntoutujaa toteuttamaan elämänprojektejaan ja ylläpitämään elämänhallintaansa silloinkin, kun sen mahdollisuudet ovat syystä tai toisesta uhattuina (Järvikoski & Härkäpää 1995a). Valtaistumisen tavoitetta lähestytään, kun yksilö

kykenee kuntoutusprosessin aikana refleктоimaan omaa tilannettaan ja suhdettaan ympäristön mahdollisuuksiin, tekemään päätöksiä omissa asioissaan ja seuraamaan päätösten tuloksia. Jos ihmiselle muodostuu kokemuksia siitä, että on mahdollista selviytyä suuristakin vaikeuksista ja saada aikaan toivomiaan muutoksia elinoloissaan tai elämäntilanteessaan, mahdollistavat ne perustan valtaistumiselle. Kuntoutusprosessin tavoitteita ovat oman elämän hallinnan saavuttaminen, itsenäisyys sekä tasa-arvoinen osallisuus yhteisön elämään (Järvikoski ym. 2008, 133.) Tannerin (1998) mukaan voidaan olettaa, että valtaistumisen tavoite saavutetaan parhaiten, jos asiakas kykenee osallistumaan oman kuntoutusprosessinsa suunnitteluun ja toteutukseen sekä saamaan sen aikana myös onnistumisen kokemuksia. Minua kiinnostaa erityisesti juuri näiden edellä mainittujen valtaistumisen tavoitteiden mahdollinen näkyminen Pärnäsen korjaamon haastatteluissa ja tuloksissa.

2.2.2 Inhimilliset toimintamahdollisuudet osallisuuden rakentajina

Särkelä-Kukko (2012, hakupäivä 22.9.2012, 8) viittaa Seniin (1999) ja Nussbaumiin (2000), joiden mukaan inhimilliset toimintamahdollisuudet (individual capabilities, human possibilities) pohjautuvat modernin liberalistisen ajattelun ja liberalistisen yhteiskunnan toiminnan ja toimintatapojen kritiikkiin. Niissä tavoitteena on yksilön kokonaisvaltainen hyvä elämä, johon liittyy inhimillisten toimintamahdollisuuksien turvaaminen. Köyhyys ja huono-osaisuus nähdään kokonaisvaltaisena elämänlaatua heikentävänä ongelmana eikä vain aineellisten resurssien puutteena. Inhimillisiä toimintamahdollisuuksia voidaan pitää eräänlaisina uusina elämän laadun mittareina ja arvioijina. Tärkeintä ei siis ole se, mitä yksilöllä on (esim. varallisuus), vaan miten hän pystyy hyödyntämään resurssinsa (yksilö toimijana). Ihmiset tarvitsevat erilaisia resursseja pystyäkseen turvaamaan toimintamahdollisuutensa.

Toimintamahdollisuuksilla tarkoitetaan niin sisäisiä kuin ulkoisia mahdollisuuksia eli kykyä toimia sekä hyviä olosuhteita – ihmisen perustarpeiden tyydyttämistä ja aktiivisia toimintoja (esim. sananvapaus ja yhteisön päätöksentekoon osallistuminen). Nussbaumin (2000) mukaan inhimilliset toimintamahdollisuudet ovat elämä, terveys, koskemattomuus, aistit, mielikuvitus ja ajattelu, tunteet, käytännön järki, liittyminen, muut lajit, leikki sekä aineellisen että poliittisen ympäristön kontrollointi (Särkelä-Kukko 2012, hakupäivä 22.9.2012, 9.)

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TEHTÄVÄ

3.1 Opinnäytetyön tarkoitus

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla työlinikkatoimintajakson läpikäyneiden asiakkaiden kokemuksia työlinikkajakson merkityksestä osallisuudelleen oman elämänsä hallintaan.

3.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen avulla syvennetään jo tähänastista hankkeesta tullutta tietoa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää työlinikkatoiminnan hyödyllisyys asiakkaalle ja toimintakyvyn lisääntyminen hänen elämäntilanteessaan. Lisäksi halutaan nähdä, miten valinnat ovat selkiintyneet työlinikkajakson jälkeen ja miten eteneminen työhön, koulutukseen tai eläkeprosessiin on onnistunut. Tavoitteena on myös selvittää asiakkaan työkykyisyys tai työkyvyttömyys eli kuka pystyy jatkamaan vielä työelämässä tai kuka kuuluu eläkkeelle. Asiakas on tutkimuksen lopullinen hyödynsaaja. Haastatteluiden avulla on mahdollista tavoittaa asiakkaiden valtaistumista ja nähdä heidän kokemustensa ansiosta heille itselleen positiivisia ja rakentavia asioita. Pärnäsen korjaamo-hanke saa tukea arviointiinsa ja toimintansa kehittämiseen sekä suuntaamiseen asiakkailta saadun palautteen mukaisesti. Tutkimuksella tavoitellaan tietoa, jonka avulla hanke voi palvella paremmin yksilöllisesti kutakin asiakasta. Eli miten muutos näkyy entiseen verrattuna? Lähtökohtana on ajatus, että jokaisella ihmisellä on arvoa ja hyötyä ja näin pyritään saamaan asiakkaiden oma ääni kuuluviin. Yhteiskunnallisesti tutkimuksella tavoitellaan kontekstia, mikä merkitys on tutkia pitkäaikaistyöttömien ja syrjäytyneiden ihmisten kokemuksia osallisuuden parantumisesta elämässään työlinikkajakson jälkeen antamalla heille itselleen asiantuntijuus ja puheenvuoro omissa asioissaan.

Omat sosionomin osaamiseen liittyvät oppimistavoitteeni on kehittää sosiaalisen asiantuntijuutta sekä asiakastyön osaamista perehtymällä pitkäaikaistyöttömistä kirjoitettuun kirjallisuuteen osallisuudesta ja valtaistumisesta. Haluan myös saada kokemusta ja ymmärrystä siitä, miten päihteidenkäyttö vaikuttaa työttömyystilanteeseen ja yleensäkin elämäntilanteeseen, koska tulevassa työssäni sosionomina näitä asiakkaita tapaa varmasti monissa työtehtävissä. Olen aina ajatellut, että kenenkään tilanne ei ole niin toivoton, etteikö siihen pystytä jotenkin vaikuttamaan. Tuleehan yhteiskunnallekin edullisemmaksi auttaa ihmisiä eteenpäin heidän elämässään kuin unohtaa heidät työttömyyskortistoon tai toimeentulotuen varaan, josta on vaikeaa ja usein

mahdotonta nousta takaisin ihmisten pariin. Oikeiden ihmisten oikea-aikainen apu on myös ihmisarvon kunnioittamista. Haluan myös nähdä, onko tällaisista projekteista mitään hyötyä asiakkaille vai jäävätkö ne lyhytkestoisiksi interventioiksi heidän elämässään vailla todellista eteenpäinmenomahdollisuutta. Aihe on ajankohtainen, koska elämme pätkätöiden ja monien yhteiskunnallisten muutosten ja turvattomuuden aikaa. Joka päivä joku nuori jää mielenterveyssyiden takia eläkkeelle. Tutkimuksen avulla saan myös kokemusta kuvailevasta tutkimuksesta ja yksin tekemisestä.

3.3 Tutkimuksen tehtävä

Tutkimuskysymys; Millaisia kokemuksia työlinikkajakson käyneillä asiakkailla on jakson merkityksestä osallisuudelleen omassa elämässään?

4 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

4.1 Metodologiset lähtökohdat ja tutkimusmenetelmä

Metodologialla tarkoitetaan menetelmäopillisia periaatekysymyksiä. Se on tarkemmin sanoen tutkimusmenetelmien eli metodien taustalla olevien oletusten ja lähtökohtien tarkastelua. Se ei ole yksittäisen tutkimustekniikan tai metodin tutkimusta vaan tutkimuksen luonteen selvittelyä.

Tutkimusmenetelmien valintaan vaikuttavat useat asiat, kuten metodien soveltuminen ongelman ratkaisemiseksi, mitä metodeja on käytettävissä, käytettävissä oleva aika ja voimavarat sekä eettisyys (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 184-185.)

Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusfilosofia eli kokemuksellinen vuorovaikutukseen ja tulkintaan perustuva metodologia soveltuu tutkimukseeni hyvin. Siinä on olennaista yhteys, aito vuorovaikutus haastateltavien ja tutkijan välillä. Keskeisenä periaatteena on oletus siitä, että ihmisten suhde todellisuuteen on merkityksillä ladattua. Tällöin puhutaan tutkimuskohteen inhimillisistä kokemuksista. Ajatuksena on, että ihminen on perusteiltaan yhteisöllinen ja merkitykset eivät ole synnynnäisiä vaan yhteisöstä lähteviä. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus pyrkii nostamaan näkyviin ja tietoisuuteen sen, minkä tottumus häivyttää huomaamattomaksi tai koettua asiaa ei ole vielä kyetty ajattelemaan tietoisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34-35.) Koska minulla on runsaasti kokemusta sekä työn että vapaaehtoistyön kautta saaduista kahdenkeskisistä vuorovaikutustilanteista, niin arvelin jo etukäteen selviäväni haastatteluista hyvin ja saavani vuorovaikutuksen toimimaan. Tiedostin jo etukäteen sen, että asiakkaat olivat olleet jo pitkään erilaisten vaikeuksien kuormittamia, jolloin omaan tilanteeseen saattoi turtua eikä nähnyt enää ulospääsyä eteenpäin.

Valitsin opinnäytetyöhöni kvalitatiivisen eli laadullisen lähestymistavan. Siinä olennainen asia on ihmiskäsitys. Oma ihmiskäsitykseni on holistinen, eli kaikki vaikuttaa kaikkeen. Uskon, että kaikilla tapahtumilla on merkitystä ihmisten välillä. Tärkein ihmistä luonnehtiva piirre on kyky symboloida maailmaa. Nostin tässä työssä esiin ne osallisuuden ja valtaistumisen olennaisimmat tekijät, joiden kautta voisi parhaiten saada vastauksia tutkimuskysymyksiin. Tällaista aihetta ei voi mielestäni tutkia määrällisesti, vaan laadullinen tutkimus antaa mahdollisuuden nostaa vähävoimaisten ihmisten oman mielipiteen esiin. Oman kokemukseni mukaan heille ei anneta riittävästi tilaa ja oikeuksia vaikuttaa omaan elämäänsä. Vallitsevat systeemit ja ihmisten kovat

asenteet polkevat oikeuksia liikaa. Ihmistutkimuksen lähtökohtana on organistinen eikä mekanistinen malli. Ihmisen käyttäytyminen ja toiminta on monimuotoista heijastaen avointa systeemiä, jonka osana ihminen on. Todellisuudessa on kyse meidän subjektiivisesta tulkinnasta, joka perustuu siihen, mitä olemme yhteisössä oppineet. Siten emme kykene tavoittamaan ehdotonta totuutta. Oma tutkimukseni oli haasteellinen, koska tutkin asiaa, johon asiakkaiden voi olla vaikeaa antaa vastauksia tai eritellä, mikä johtuu mistäkin. Ihmistä koskevassa tutkimuksessa puhumme merkityksistä, jossa tulkinta ja ymmärtäminen ovat keskeisiä menetelmiä. Meille ihmisille on tyypillistä tehdä oletuksia toistemme ajatuksista ja käyttäytymisestä. Kuitenkaan emme koskaan voi olla täysin varmoja muiden käsityksistä, koska jokainen ihminen luo oman käsityksensä todellisuudesta. Tutkija on osa sosiaalista todellisuutta ja koko tutkimusprosessia. Valtatekijät vaikuttavat olennaisesti tieteeseen, joka on täten arvosidonnaista. Tutkimuksen on myös mentävä sinne, missä ihmiset elävät arkielämäänsä eli tultava ulos laboratorioista (Hirsjärvi & Hurme 2011, 16-19.) Mietin huolellisesti tutkimuksen kohderyhmää ja mitä vaatimuksia mm. se, miten vaikeita elämäkokemuksia heillä on takanaan, asetti tutkimukselle. En oletanut, että saisin vastauksia kovin helposti, mutta toivoin osaavani jo etukäteen hahmottaa mahdollisia esteitä haastatteluiden onnistumiselle. Ymmärsin, että erityisesti haastateltavien perusuottamus ihmisiin ja palvelurakenteisiin voi olla hauras.

Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen eli se pyrkii löytämään tai paljastamaan tosiasioita. Olennaisinta ovat kokonaisvaltaisuus ja arvolähtökohdat. Objektiviisuutta ei pyritä saavuttamaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tapaukset nähdään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaan. Näin myös tutkimussuunnitelma muokkautuu aina tutkimuksen edetessä (Hirsjärvi ym. 2010, 161, 164.) On tärkeää, että ne henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai heiltä löytyy kokemusta asiasta (Tuomi ym. 2009, 74). Pärnäsen korjaamon työklonikkajakson käyneet asiakkaat olivat itse parhaimpia ammattilaisia kertomaan omasta tilanteestaan ja kokemuksistaan. Tutkimusotteen taustalla on ajatus siitä, että yksityisessä toistuu yleinen. Yksittäisiä tapauksia tarkastelemalla on mahdollista saada selville se, mikä ilmiössä on merkittävää ja mikä puolestaan toistuu usein tarkasteltaessa ilmiötä yleisemmällä tasolla (Hirsjärvi ym. 2010, 182.)

Tutkimusmenetelmäni oli teemahaastattelu, koska sen etuna on joustavuus aineiston keruussa tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen. Teemahaastattelusta puuttuvat kysymysten tarkka muoto ja järjestys, mutta haastattelun aihepiirit ovat tiedossa. Ihminen tulisi nähdä tutkimustilanteessa subjektina, merkityksiä luovana ja aktiivisena osapuolena. Mahdollisuus

tuoda itseään koskevia asioita esille vapaasti on tärkeää. Oikein tehdyssä teemahaastattelussa nämä asiat toteutuvat. Lisäkysymyksillä voidaan syventää saatua tietoa ja selkeyttää haastateltavan mielipiteitä tarvittaessa. Teemahaastattelun etuna on mahdollisuus tutkia arkoja ja vaikeita asioita (Hirsjärvi ym. 2010, 205-206, 208). Kohderyhmäni asiakkailta voi olla vaikeaa kertoa asioistaan, joten teemahaastattelun avulla voi tuoda haastatteluihin selkeyttä ja kenties saada aikaan luottamustakin asiakkaissa. Tutkijan valitsemien teema-alueiden pitäisi olla niin väljiä, että kaikki moninainen rikkaus, joka tutkittavaan ilmiöön todellisuudessa sisältyy, paljastuu myös mahdollisimman hyvin. Teema-alueiden pohjalta haastattelijä voi jatkaa ja syventää keskustelua niin pitkälle kuin tutkimusintressit edellyttävät ja haastateltavalla riittää edellytyksiä ja kiinnostusta (Hirsjärvi ym. 2011, 67.) Laadin teema-alueiden kysymykset niin laajasti, kuin mahdollista päästäkseni syvemmälle tutkittavaan asiaan.

Nostin teoriasta esiin Pärnäsen tavoitteiden mukaisesti seuraavat teema-alueet: aktiivisen kansalaisuuden, sosiaaliset verkostot, yhteisöllisyyden, valtaistumisen ja toimintamahdollisuudet. Näitä kaikkia teema-alueita tarkastelen suhteessa Pärnäsen työklinalkajakson käyneiden asiakkaiden osallisuuden kannalta. Ja onko nähtävissä ollut valtaistumista näiden teemojen sisällä.

4.2 Kohdejoukko ja aineiston keruu

Haastateltavien määrä on riippuvainen tutkimuksen tarkoituksesta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa puhutaan harkinnanvaraisesta näytteestä, jossa tilastollisten yleistysten sijasta pyritään ymmärtämään jotakin tapahtumaa syvällisemmin, saamaan tietoa jostakin paikallisesta ilmiöstä tai etsimään uusia teoreettisia näkökulmia tapahtumiin ja ilmiöihin. Jo muutamia ihmisiä haastatteleamalla voidaan saada merkittävää tietoa. Kohdejoukko vaikuttaa siihen, miten haastatteluja käytetään ja keitä haastatellaan (Hirsjärvi ym. 2011, 58-59.)

Haastattelun tallennus on olennainen osa teemahaastattelua. Haastateltavalta on aina saatava lupa tallennukseen (Mäkinen 2006, 94.) Tutkijan on kerrottava haastateltavalle, miksi hän haluaa nauhoittaa haastattelut, miten nauhoituksia tullaan käyttämään, miten niitä säilytetään ja miten ne hävitetään, kun niitä ei enää tarvita (Oliver 2004, 45.)

Tutkimukseni työklinalkatoiminnan kohdejoukon asiakkaat olivat pitkäaikaistyöttömiä, jotka etsivät reittiä koulutukseen tai työhön, polkua joko eläkeselvittelyyn tai he olivat jo eläkeselvittelyssä ja

lausunnon avulla haettiin vahvistusta eläkkeen saantiin. Osa asiakkaista siirtyi työklonikkajaksolle joko päivätoiminnan kautta, jos häneltä joudutaan tarkistamaan päihteettömyys tai sitten osa voi tulla suoraan työklonikkajaksolle. Kaikilla asiakkailla on toimeentulotukiasiakkuuksia ja he ovat saavat joko vuokran omavastuuosuutta tai ovat kokonaan toimeentulotukiasiakkuuden varassa. Työklonikkajaksolla arvioidaan jäljellä oleva työ- ja toimintakyky. Työklonikkajakso sisältää yksilötutkimuksia, keskusteluja ja yksilöllisesti suunniteltuja työkokeiluja toimintakyvyn arvioimiseksi. Asiakas voi saada sairaanhoitajan ja lääkärin palveluja, osallistua liikunta- ja rentoutumisharjoituksiin sekä hyvinvointiin liittyviin toiminnallisiin ryhmiin. Haastateltavat neljä henkilöä valittiin sosiaalityöntekijän harkinnanvaraisen otannan perusteella. Haastateltavista yksi oli käynyt koulutuspainotteisen, toinen työjakson ja kaksi muuta eläkeselvittelyt. Ennen varsinaisia haastatteluja suoritin pari koehaastattelua päivätoiminnan asiakkaille. Huomasin teemahaastattelurungon toimivan hyvin koehaastattelutilanteessa, joten en muuttanut sitä enää lainkaan varsinaisiin haastatteluihin valmistautuessani. Työklonikkajakson asiakkaista osa oli ollut ensin asiakkaina päivätoiminnan puolella, joten siinä mielessä oli perusteltua tehdä heille koehaastattelut, vaikka päivätoiminta ei kuulunutkaan tutkimukseni varsinaiseen keskiöön. Koehaastattelut olivat hyvä keino nähdä, miten kysymykset toimivat sisällöllisesti haastattelutilanteessa, haastattelukokemuksen saamiseksi ja oman jännityksen lieventämiseksi.

Sain kuuden haastateltavan nimet etukäteen, koska kyseessä oli harkinnanvarainen otanta. Kolme heistä oli varalla. Valituille haastateltaville lähetin tutkimuskirjeet (Liite 1) tammi-helmikuussa, joissa pyysin myös kirjallista suostumusta haastatteluun. Pari päivää kirjeiden lähettämisen jälkeen, soitin haastateltaville ja kysyin tarkemmin suostumusta. Siinä vaiheessa haastatteluun suostui vain yksi päivätoiminnan asiakas, joten jouduin kysymään työntekijöiltä vielä lisää haastateltavien nimiä. Lopulta sain kaksi työklonikkajakson haastateltavaa suostumaan haastatteluun. Haastattelin heidät helmikuussa. Litteroituani haastattelut pian haastatteluiden tekemisen jälkeen, huomasin heti, ettei aineistoa ollut riittävästi, joten päädyin tekemään kaksi lisähaastattelua, joiden ajankohta venyi huhtikuun puoleenväliin haastateltavien työklonikkajakson keskeneräisyyden takia. Ensimmäisen haastateltavan työklonikkajaksosta oli kulunut jo vuosi ja toisen kohdalla jakso oli päättynyt kuukausi sitten. Kahden viimeisen haastattelut jouduin tekemään jakson ollessa päivää paria vaille. Ajattelin, ettei se vääristäisi tutkimustuloksia, koska haastateltavilla oli jo eläkeselvittelyt käynnissä ja niiden käsittely vie muutenkin paljon aikaa. Vaikka jakso olisi jo päättynytkin, ei sillä olisi ollut merkitystä haastateltavien tilanteessa. Kaikki haastattelut ajoittuivat 9 viikon sisään.

Tein haastattelut Pämäsen korjaamon tiloissa toimistohuoneessa, jossa saimme olla enimmäkseen rauhassa paria pientä poikkeusta lukuun ottamatta. Keskeytysten aikana pidin tauon haastattelussa. Kysyin haastateltavilta suostumusta haastattelujen nauhoittamiseen. Ennen haastattelua korostin luottamuksellisuutta ja haastattelun tärkeyttä sekä asiakkaille, yhteistyökumppanille että omalle tutkimukselleni. Lisäksi kerroin tutkimuksen tarkoituksesta selkeästi. Haastattelut kestivät yhtä poikkeusta lukuun ottamatta noin 60-80 min. Yksi haastattelu kesti 25 min. Haastatteluiden ilmapiiri oli rento, rauhallinen ja turvallinen. Totesin haastatteluiden jälkeen, että enpä ole juuri tuntenut koko opiskeluni aikana niin suuria onnistumisen tunteita ja sitä oloa, että olen omalla alallani, kuin haastatteluiden aikana. Mielessäni kävi jopa ajatus, että tätä voisi tehdä ihan työkseen. Asiakkaat kertoivat kokemuksistaan ja tuntemuksistaan jouhevasti ja jännittämättä. Haastattelutilanteessa tarkensin aina välillä teemakysymyksiä ja osoitin ymmärtäväni haastateltavan vastauksen. Haastatteluiden lopuksi kysyin vielä, oliko jotakin kerrottavaa. Koko haastatteluprosessi oli minulle valtaistava kokemus. Toivon, että se oli sitä myös haastateltaville. Sekä päivätoiminnan koehaastateltaville että työklippajakson haastateltaville annettiin jokaiselle palkinnoksi lahjakortti pizzeriaan. Haastatteluiden mukavaa ilmapiiriä edesauttoi työntekijän aktiivinen panos haastatteluiden sujumiseksi. Olen saanut koko ajan paljon tukea ja tietoja myös toiselta työntekijältä aina tarvitessani.

Raporttia kirjoitettaessa on huomioitava, ettei henkilöiden henkilöllisyys paljastu missään vaiheessa. Erityisesti tästä on pidettävä huolta lainauksia käytettäessä (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 17.)

4.3 Analyysimenetelmä

Aineiston avulla kuvataan ilmiötä, jota on haluttu tutkia. Analyysin tarkoituksena on tiivistää ja selkeyttää aineistoa niin, että tutkittavasta ilmiöstä voidaan tehdä mahdollisimman selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä (Tuomi ym. 2009, 108.) Aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko ovat keskeisiä asioita tutkimuksessa, koska niiden avulla selviää minkälaisia vastauksia tutkija saa tutkimusongelmiinsa (Hirsjärvi ym. 2010, 221.) Tutkimuskirjallisuutta löytyi jonkin verran, enemmän tosin kuntoutuksen saralta. Yhteiskunnallisesti olisikin tärkeää antaa ääni kaikille ihmisille, myös niille, joiden omat voimat ovat vähissä.

Laadullisen analyysin muotona käytin teoriaohjaavaa analyysiä. Teoriaohjaavassa analyysissä on teoreettisia kytkentöjä, mutta ne eivät pohjautu suoraan teoriaan tai teoria voi toimia apuna

analyysin etenemisessä. Analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta siinä aikaisempi tieto ohjaa tai auttaa analyysiä. Nostin teoriasta esiin teemat, jotka ohjasivat analyysin tekemisessä. Analyysistä voidaan tunnistaa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava, vaan sen sijaan uusia ajatusuria aukova. Teoriaohjaavan analyysin päättelyn logiikassa on usein kyse abduktiivisesta päättelystä. Aineistolähtöisyys ja valmiit mallit vaihtelevat tutkijan ajatusprosessissa. Tutkija voi yhdistellä näitä toisiinsa pakolla, puolipakolla tai luovastikin ja tuloksena saattaa syntyä aivan uuttakin (Tuomi ym. 2009, 96-97.)

Käytin tutkimusaineiston analysoinnissa yleistä perusanalyysimenetelmää eli sisällönanalyysiä. Tässä kolmivaiheisessa aineistolähtöisen laadullisen eli induktiivisen aineiston analyysissä, aineisto ensin pelkistetään, sitten ryhmitellään ja lopuksi luodaan teoreettiset käsitteet. Sisällönanalyysi tarkoittaa pyrkimystä kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti. Tutkimuksen aineistolla kuvataan tutkittavaa ilmiötä ja analyysin tarkoituksena on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Aineisto koostui pitkäaikaistyöttömien työlinikkajakson käyneiden asiakkaiden osallisuuden ja valtaistumisen kokemuksista. Analyysin avulla aineisto järjestetään tiiviiseen ja selkeään muotoon ilman että sen informaatioarvo katoaa. Esitän seuraavaksi tarkemmin vaiheet: ensin kuuntelin haastattelut ja aukikirjoitin ne, sen jälkeen luin haastattelut ja perehdyin sisältöön, edeten pelkistettyihin ilmauksiin ja niiden alleviivauksiin. Tämän jälkeen listasin pelkistetyt ilmaukset, etsien samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia pelkistetyistä ilmauksista, minkä jälkeen yhdistin pelkistetyt ilmaukset ja muodostin niistä alaluokat ja siitä aina edeten alaluokkien yhdistelyyn ja yläluokkien muodostamiseen. Lopulta yhdistin yläluokat ja muodostin niistä kokoavan käsitteen (Tuomi ym. 2009, 103, 108-109.)

Aineiston pelkistämässä eli redusoinnissa analysoitava informaatio eli data voi olla aukikirjoitettu haastatteluaineisto, joka pelkistetään niin, että voidaan karsia tutkimukselle epäolennainen pois. Pelkistämällä tarkoitetaan joko informaation tiivistämistä tai pilkkomista osiin. Näin aineiston pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä, jonka mukaan aineisto pelkistetään litteroimalla tai koodaamalla tutkimustehtävälle olennaiset ilmaukset. Alkuperäisestä informaatiosta nostetaan ilmauksia, jotka kirjataan aineistosta nostetuilla ilmauksilla. Tällöin puhutaan pelkistämisestä. Ennen kuin analyysi voidaan aloittaa, on määriteltävä analyysiyksikkö, joka voi olla esimerkiksi yksittäinen sana, keskustelussa se voi olla myös lause. Analyysiyksikkönä voidaan käyttää myös lauseen osaa tai ajatuskokonaisuutta, joka sisältää useita lauseita. Analyysiyksikköä määrää tutkimustehtävä ja aineiston laatu (Tuomi ym. 2009, 109-110.)

Litteroin haastattelut puhtaaksi koko haastatteludialogista pian haastatteluiden jälkeen ja näin pystyin muistamaan haastatteluiden kulun hyvin. Litteroin aineiston sanasta sanaan, mutta en huomionut äännähdyksiä ja taukoja. Kuuntelemalla nauhat uudelleen, tuo se esiin uusia sävyjä, joita ei ehkä ensi kuulemalta ole pannut lainkaan merkille. Näin on mahdollista tuoda tutkijan ulottuville esimerkiksi haastateltavan epäröinnit vastauksen viipymisen muodossa, sekä vastaukseen liittyvät korjaukset ja tallennukset (Ruusuvuori ym. 2005, 15.) Kuuntelin nauhat useampaan kertaan, jotta sain täydemmän kuvan. Korjasin ja täydensin litterointia vielä uudestaan ja kuuntelin nauhat senkin jälkeen useampaan kertaan. Haastatteluissa tuli esiin hyvin paljon sellaistaakin, joka ei liittynyt tutkimukseeni, joten en huomionut niitä analyysissä. Litteroitua tekstiä tuli noin 33 sivua, fonttina käytin Arial Narrowia ja rivinvälinä oli 1. Luin haastattelut moneen kertaan. Aloin yhdistellä käsitteitä tiiviimpään ja selkeämpään muotoon ja samalla etsiä vastauksia tutkimustehtäviini. Analyysiyksiköksi nousivat osallisuuden kokemukset asiakkaiden kokemana. Näitä alkuperäisilmauksia kirjoitin erikseen paperille.

Aineiston klusteroinnilla eli ryhmittelyllä tarkoitetaan koodattujen alkuperäisilmausten läpikäymistä tarkasti, ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavuuksia kuvaavia käsitteitä. Samoja asioita tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistellään luokaksi sekä nimetään luokan sisältöä kuvaavilla käsitteillä. Yksikkönä voidaan käyttää tutkittavan ilmiön ominaisuutta, piirrettä tai käsitystä. Luokittelun avulla aineisto tiivistyy, koska yksittäiset tekijät sisältyvät yleisimpiin käsitteisiin (Tuomi 2009, 110.) Analyysivaihe tuotti aluksi jonkin verran ongelmia, koska huomasin pian, etten voinut hyödyntää täysin teemahaastattelurunkoa, vaan jouduin luomaan laajemmat yläluokat. Alkuperäisilmausten taulukkoon muokkauksen jälkeen, ryhmittelin saadut kokemukset uudelleen yhdistelemällä niistä samankaltaiset pelkistetyt ilmaukset. Näistä syntyneet samankaltaiset kokemukset muodostuivat alaluokaksi ja niiden yhdistelmänä syntyi yläluokka. Analysointivaiheen alussa alkuperäisilmauksista nousivat esiin mm. elämäntilanteen selkiintyminen, aktiivinen kansalaisuus, sosiaalinen verkosto, voimaannuttavat asiat ja vertaistuen merkitys. Näistä kokosin alaluokat (10), joille loin yhteisen yläluokan (2). Yläluokiksi muodostuivat 1) osallisuutta edistävät asiat ja 2) osallisuutta heikentävät asiat (liite 3). Yhdistävä luokka muodostui viitekehuksesta ja tutkimustehtävästä.

Aineiston abstrahoinnilla tarkoitetaan tutkimuksen kannalta olennaisten tietojen erottamista ja näin valikoidun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Käsitteellistämisestä jatketaan alkuperäisinformaation käyttämistä kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Abstrahoinnissa yhdistellään luokituksia siihen asti, kuin se aineiston sisällön

näkökulmasta on mahdollista. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi pyrkii yhdistelemään käsitteet ja saamaan vastauksen tutkimustehtävään. Siinä tulkinnan ja päättelyn avulla edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Abstrahoinnin avulla empiirinen aineisto yhdistetään teoreettisiin käsitteisiin ja tuloksissa esitetään empiirisestä aineistosta muodostettu malli, käsitejärjestelmä, käsitteet tai aineistoa kuvaavat teemat. Niissä kuvataan myös luokittelujen pohjalta muodostetut käsitteet tai kategoriat ja niiden sisällöt. Johtopäätöksien avulla tutkija pyrkii ymmärtämään, mitä asiat tutkittaville merkitsevät. Tutkijan tarkoituksena on pyrkiä ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan analyysin kaikissa vaiheissa (Tuomi ym. 2009, 110-113.)

5 ASIAKKAIDEN KOKEMUKSIA PÄRNÄSEN KORJAAMON TYÖKLINIKKAJAKSON MERKITYKSESTÄ OSALLISUUDELLEEN OMASSA ELÄMÄSSÄÄN

Tutkimuksen tulokset perustuvat haastateltavien kokemuksiin Pärnäsen korjaamon työkliniikkajakson merkityksestä osallisuudelleen omassa elämässään. Sisällönanalyysin tuloksena syntyi kaksi pääluokkaa, jotka kuvasivat osallisuutta työkliniikkajakson käyneiden asiakkaiden elämässä. Pääluokkia olivat osallisuutta edistävät ja osallisuutta heikentävät asiat. Kursivoidut tekstit ovat haastateltavien suoria lainauksia, jotka auttavat lukijaa tutkimustulosten ymmärtämisessä. Haastateltavien anonymiteetin suojaamiseksi poistin joitakin sanoja ja sidesanoja, joilla ei ollut merkitystä asian sisältöön. Sulkujen sisälle on merkitty kyseessä oleva asia, joka ei tule alkuperäisilmauksesta muuten esille.

5.1 Osallisuutta edistävät asiat

Tutkimuksessa osallisuutta edistäviä asioita olivat elämäntilanteen selkiintyminen, aktiivinen elämä, sosiaalinen verkosto, voimaannuttavat asiat, vertaistuen merkitys, hyvän elämän ainekset ja Pärnäsen merkitys. Esitän ne seuraavaksi tässä järjestyksessä.

Elämäntilanteen selkiintyminen

Osallisuutta edistäviksi asioiksi nousi kolmen haastateltavan kohdalla elämäntilanteen selkiintyminen eli eläkeprosessin aloitus tai sitten eläkeprosessi oli jo meneillään ennen työkliniikkajakson suorittamista. Haastateltavat toivat esiin sen, miten tärkeää työkunnan testaamisen ohella olivat terveyspalvelut, jotka jatkuivat myös jakson jälkeen. Monella haastateltavalla oli puutteita fyysisessä kunnossa, joten lääkärikäynnit ja terveystilanteen selvittäminen olivat tarpeen. Yksi haastateltava kiitteli erityisesti sosiaalitoimiston apua. Asiantuntijoilta saatu apu tuki omaa elämäntilannetta ja auttoi jaksamaan pitkän ja monesti hyvin raskaana polveilevan eläkeprosessin läpi. Käytännön asioihin saatiin asiantuntevaa tukea eikä prosessin paperisotaa tarvinnut käydä yksin läpi. Huonokuntoisena oli vaikeaa hoitaa omia asioitaan ja apu oli hyvin tervetullutta. Eläkeprosessin tiedettiin kestävän pitkään ja oltiin myös varauduttu hylkäävään päätökseen.

”Se on se suuri se toive, että sais sen eläkkeen, että se olisi turvattu se toimeentulo.” (H4)

Yksi haastateltava oli opiskelija, joka sai omiin keskeytyneisiin opintoihinsa jakson aikana kannustusta ja hän jatkoi työklonikkajakson jälkeen päivätoiminnan puolella varsin aktiivisesti.

Elämäntilanteen selkiytyminen oli vahvasti yhteydessä identiteetin vahvistumisen kanssa. Jakson jälkeen oltiin luottavaisia siitä, että tulevaisuudessa on uusia vaihtoehtoja. Tuotiin esiin, että vähitellen oli syntynyt luottamusta ja turvallisuuden tunteita. Niiden merkitys jaksamisen kannalta oli suuri. Nähtiin myös, että usko omaan elämään, itseen ja pystyvyyteen oli kasvanut ja nämä tunteet olivat myös säilyneet jakson jälkeen.

”On tullut vähän uskoa omaan elämään ja jatkuvuuteen. On tapahtunut pikkuinen sykehhdys.” (H2)

Oli tapahtunut positiivista eteenpäinmenemistä, elämä oli kantanut.

Aktiivinen elämä

Elämä oli muuttunut aktiivisemmaksi Pärnäsen jakson käymisen jälkeen. Eräs haastateltava toi esiin sen, miten kiva oli käydä tekemässä jotakin päivittäin aiemman joutilaisuuden sijasta. Hän jatkoi päivätoiminnan puolella aktiivisesti. Rutiinit rytmittivät elämää nyt paremmin. Toinen haastateltava piti myös virkistävänä sitä, että yleensä sai lähdettyä jonnekin aamulla säännöllisesti.

”Olihan se erilaista, että tuli aamulla aina lähdettyä (Pärnäselälle). Olihan se erilaista vähäsen.” (H3)

Tämä aktiivisuus jatkui myös muiden haastateltavien kohdalla jakson jälkeen. Elämään oli tullut enemmän suunnitelmallisuutta ja keskeneräisiä asioita osattiin jäsentää nyt enemmän oman elämän palikoiksi.

Sosiaalinen verkosto

Sosiaalisen verkoston merkitys näyttöytyi suurena jokaisen haastateltavan kohdalla. Osalla haastateltavista kaveri- ja tuttavapiiri rajoittui pääsääntöisesti Pärnäsen tuttavuuksiin ja vain yhden kohdalla perhe- ja sukulaispiiri muodosti tärkeimmän ihmissuhdeverkoston. Hänellä oli myös harrastuspiirien kautta tulleita kavereita. Muiden kohdalla sukulaisia nähtiin harvemmin tai he asuivat kauempana. Jakson jälkeen osa haastateltavista piti edelleen yhteyttä Pärnäsen aikaisiin tuttavuuksiin.

Voimaannuttavat asiat

Jakson jälkeen muisteltiin Pärnäsen ohjaajan positiivisuutta ja erityisesti hänen vuokseen Pärnäsellä käynti koettiin miellyttävänä. Ilmapiiiriä pidettiin hyvin kotoisana.

”Pärnäsen aika oli kivaa. Ohjaaja on niin positiivinen ihminen, vaikka välillä ei ollut työtäkään, hänestä välittyi sellainen positiivisuus.” (H2)

”Monikin jutteli, että hän joutuu sinne Pärnäsellemme, että minä, että ei huolta, että siellä on niin mukava olla, siellä on niin kotoisa ilmapiiiri.” (H2)

Useampi haastateltava puhui jaksosta lämpimästi vielä jälkikäteenkin. Nähtiin, että jakso ei ollut ollut turha ajankulua, vaan se oli jäänyt elämään muistoissa yhtenä elämää rikastuttavana ajanjaksona, jopa voimaannuttavana aikana.

Vertaistuen merkitys

Edellisiin asioihin liittyen nousi vertaistuen merkitys suureksi. Useampikin haastateltava totesi, että Pärnäsellä tuli määrätynlaisia ystäviä, jotka myös jatkuivat jakson jälkeen. Monia heistä yhdisti se, että oli monenlaisia vaivoja, joista sai puhua toisten vertaisten kanssa. Asioiden jakaminen koettiin helpottavana ja mieltä keventävänä. Pärnänen oli jäänyt mieleen oivallisena systeeminä.

”Missä muualla tällaiset nuoret ja justiin tällaiset löysässä hirressä roikkuvat ja nämä alkoholistit, missä muualla ne saa omaa vertaistukea sillä lailla kuin

siellä. Pitää kuitenkin sillä lailla määrättyllä tavalla pitää pinnalla kaikkia heitäkin.”
(H4)

Mielikuva Pärnäsestä oli myös muuttunut jakson aikana positiiviseksi.

”Varsinkin sellaiselle ihmiselle, joka on ikänsä ollut töissä ja yksi kaksi tulee tällainen sairaus, niin ei pääsekään enää töihin. Sehän on nyt niin allapäin, että miten minä nyt sellaiseen (Pärnäseen) voin mennä. Miten minä olen tuonne joutunut. Vaikka minäkin olen sillä lailla ajatellut, mutta sehän oli aivan niin kuin uusi ovi elämään.” (H4)

Hyvän elämän ainekset

Hyvän elämän aineksina pidettiin kohtuullista toimeentuloa. Ja sitä että pystyy syömään päivittäin ja että on oma asunto.

”Toimeentulo, kohtuullisesti rahaa, että pystyy syömään ja että katto pään päällä. Nehän on ne tärkeimmät.” (H3)

Tässä yhteydessä eläkepäätöksen myöntäminen oli myös kolmella haastateltavalla suurena toiveena. Yksi haastateltava toi esiin, että voisi tehdä jatkossakin työtä osa-aikaisesti, jos eläke myönnetään.

”Parempina aikoina voisi aina yrittää joskus tehdä vähäsen työtä. Niinkun mielenterveyden kannalta kannattaisi tehdä sitä työtä. Missä minua tarvittaisi, onhan minulla kuitenkin elämäkokemusta. Ja työkokemusta niin paljon, että pystyisin aina antamaan jotakin vielä.” (H4)

Yksi haastateltava mainitsi lasten aikuisiksi saattamista tärkeänä saavutuksena.

Pärnäsen merkitys

Kaiken kaikkiaan todettiin, että Pärnäsen jaksolla oli ollut merkitystä elämäntilanteen parantumiseen. Kaksi haastateltavista koki merkityksen suurempana, toiset kaksi pienempänä, mutta kukaan ei suhtautunut siihen täysin negatiivisesti.

5.2 Osallisuutta heikentävät asiat

Haastateltavat toivat esiin osallisuutta heikentävänä asiana erityisesti epävarmuuden tulevasta. Siihen liittyi monia tekijöitä, erityisesti rahatilanteen epävarmuus. Eläkkeellepääsyn epävarmuus oli toinen osallisuutta heikentävä asia. Eräs haastateltava mainitsi myös työklippajakson epäkohtia.

Kuormittavat asiat elämässä

Epävarmuus tulevaisuudesta heikensi monen haastateltavan tilannetta. Sairasloman jatkuminen oli jollakin epävarmaa ja koska tiedettiin, että eläkepäätöksen saaminen on mutkikas prosessi ja vaatii kärsivällisyyttä odottaa päätöksiä ja lähettää kielteisiin päätöksiin valituksia, koettiin välillä turhautumista. Rahatilanteen epävarmuus ja toimeentulon niukkuus hermostuttivat kaikkia. Keskeneräiset asiat aiheuttivat monelle myös masennusta. Muutokset olivat stressanneet jopa niin, että kaksi haastateltavaa joutui käymään terapiassa. Pari haastateltavaa koetti suhtautua stressaavaan elämäntilanteeseen ottamalla päivän kerrallaan. He toivat myös esiin sen, ettei se aina onnistu, vaikka kuinka yrittäisi suhteuttaa asioita. Yksi haastateltava toi esiin huolestumisensa omasta motivaatiostaan, koska hän koki pientenkin vastoinkäymisten lannistavan häntä. Toinen haastateltava sanoi, ettei jaksa nyt keskittyä työelämään menoon. Sairasloman päättymisen ajattelu hermostutti ja ahdisti häntä, että mitä sitten sen jälkeen.

”Tämän hetkinen fiilis on sellainen, että ei jaksa keskittyä, niinku pitäisi työelämään mennä, sitä jännittää tavallaan, että mitä sitten.” (H2)

”Minä tunnen, että olen vähän sellainen saamaton, että pelkät kotityötkin, ihan rutiinihommatkin välillä tuntuu niin vaikealta, että ei saa tehtyä. Minä stressaan sitäkin, että miksi minä nyt olen tässä jamassa, mikään ei huvita. Elän nyt tässä ja tätä hetkeä.” (H2)

Eläkepäätöksen epävarmuus

Haastateltavat olivat myös varautuneet siihen, että eläkepäätös tulee kielteisenä. Epävarmuus jatkosta piti elämän eräänlaisessa välivaiheessa. Erityisesti rahatilanteen epävarmuus rassasi mieltä. Ja hermostumista lisäsi se, joutuuko vielä töihin, vaikka ei enää jaksaisi tehdä työtä ainakaan kokopäiväisesti. Silti elämää ei haluttu rakentaa pelkästään epävarman eläkepäätöksen varaan, vaan yritettiin jatkaa elämää entisenlaisena, mutta toiveikkaana paremmasta tulevaisuudesta. Todettiin, että eläke toisi enemmän turvallisuutta ja säännöllisemmän toimeentulon ja helpottaisi jaksamista kipujen kanssa. Myönteinen eläkepäätös olisi kaikille kolmelle eläkeprosessissa olevalle haastateltavalle tosi toivottu.

”Sitten vaan on uudestaan uusi lehti käännettävä ja sitten katsotaan mitä sitten tulee.” (H4)

Pari haastateltavaa toi esiin pelkonsa työssäjatkamisesta jaksamisen suhteen, jos eläkettä ei myönnetäkään.

”Onko se minkäänkokoista elämää, kun töistä tulee ja kaatuu sänkyyn. Ja makkaa kuin ruonanraato ja sitten syöt ja käyt pesulla ja meet sänkyyn.”(H4)

Työklinnikkajakson epäkohdat

Eräs haastateltava toi esiin mielipiteenään, että Pärnäsellä oli työtä tarjolla liian vähän. Hän lähettikin terveisiä kunnan päättäjiille, että olisi hyvä kiinnittää tähän asiaan huomiota. Häntä harmitti myös työklinnikkajaksolta maksettava 9 euron korvaus, jonka pienuutta hän piti hyppyyttämisenä.

”Sitten tämä 9 euron päivä, ei tässä oikein ole mitään tolkkua.” (H3)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Selvitin tutkimuksessani työlinikkatoimintajakson käyneiden asiakkaiden kokemuksia jakson merkityksestä osallisuudelleen omassa elämässään. Tutkimusaineistosta tehtyjen johtopäätösten perusteella voi sanoa, että työlinikkajaksolla oli merkitystä jokaiselle kuntoutujalle elämäntilanteiden muutoksien suunnassa sekä osallisuudessa että valtaistumisessa. Parille kuntoutujalle merkitys oli tavanomaista suurempi, ja kaksi muuta piti merkitystä pienempänä. Neljästä työlinikkajaksolaisesta kolmella oli eläkeprosessi kesken ja yksi oli opiskelija.

Kuntoutujista kahdella jakson läpikäymisestä oli kulunut aikaa yhdestä kuukaudesta noin vuoteen. Kahdella muulla kuntoutujalla jakso oli vasta loppumaisillaan, mutta koska heillä oli jo eläkeprosessi aloitettu, voi heissäkin nähdä suuntautumista tulevaisuuteen, kuten kahdessa muussakin työlinikkajakson läpikäyneessä kuntoutujassa. Johtopäätös on, että jaksolla tehtyjen työkykyä selvitysten ja terveystarkastusten jälkeen kuntoutujat olivat päässeet etenemään elämässään jonkin verran. Heidän tilanteensa oli kartoitettu kunnolla, ja heille oli tehty realistiset suunnitelmat jakson aikana, ja he saivat tilanteeseensa apua myös jakson jälkeen. Eläkeprosessi oli liikahtanut eteenpäin, vaikka sitä vaihtoehtoa kaikki kuntoutujat eivät edes olleet alun perin ajatelleet. Näin epävarma, ahdistava ja paikallaan pysyvä elämäntilanne oli muuttunut positiivisempaan suuntaan. Kuten tutkimuksessani tuotiin esiin, osaamiseen ja terveyteen liittyvien seikkojen merkitystä kuntoutujien elämäntilanteen selkiintymiselle ja eteenpäinmenolle, niin myös Järvikoski toteaa, että elämänhallinta edellyttää resursseja: mitä paremmiksi resurssit muodostuvat, sitä monipuolisemmin ihminen voi hyödyntää eri keinoja. Ilman perusteellisia kartoituksia ei olisi päästy eteenpäin näin hyvin (Järvikoski 1996, 38.) Hautamäki sanoo puolestaan, että elämänhallinta edellyttää ihmisen autonomiaa: sitä, että tarjolla on todellisia vaihtoehtoja sekä kykyä tehdä valintoja ja toteuttaa näin elämänsuunnitelmiaan. Eläkeprosessiin pääsy toi uutta suuntaa erityisesti kahdelle kuntoutujalle. Hautamäki lisää vielä, että itsekunnioituksen ja tunnustuksen saaminen omalle itseudelle on kaikkein tärkeintä (Hautamäki 1996, 47.) Tämän havaitsin myös oman tutkimukseni perusteella; kannustava ja positiivinen työntekijöiden asenne yhdessä jaksolta jääneiden Pärnäsen vertaistuttavuuksien ohella kantoi kuntoutujia eteenpäin. Monille heistä oli jäänyt jaksosta hyviä ja rikastuttavia muistoja. Kukaan ei pitänyt jakson merkitystä täysin negatiivisena.

Pärnäsen palveluohjaus nähtiin hyvänä tukea antavana muotona. Johtopäätös on, että räätälöity ohjaus yhdessä kuntoutujien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kanssa oli yksi valtaistava asia jokaiselle kuntoutujalle. Merkittävää oli, ettei kaikilla kuntoutujilla yhteys työntekijöihin katkennut jakson päättymiseen, vaan tarvittaessa heihin pystyi olemaan edelleen yhteydessä, esim. eläkeprosessin selvitysten takia. Eloranta (2006, hakupäivä 26.10.2012, 2) toteaa tutkimuksessaan, ettei palveluohjaus välttämättä valtaista asiakasta, mutta voi hyvin toimiessaan mahdollistaa sen.

Kuntoutujien omaan elämään oli tullut uusia vaihtoehtoja ja näköaloja. Osallisuuteen oli saatu yksilön tasolla suurempi ote. Yksi kuntoutuja suunnitteli mahdollisen eläkepääätöksen jälkeenkin voivansa tehdä osa-aikaisesti työtä voinnin mukaan. Särkelä vahvistaa omassa tutkimuksessaan, että vaikka osallisuus voi saada alkunsa valtaistamisesta tai osallistamisesta, ei sen pidä jäädä siihen. Osallisuuden täydentymiseksi tarvitaan omaehtoista osallistumista pitkällä aikavälillä (Särkelä 2009, hakupäivä 23.9.2012, 14.) Vaikka eläkeprosessin tiedettiin vievän yleensä useampia vuosia, suhtauduttiin tulevaisuuteen sen mukaisesti, miten vahvasti oltiin elämässä kiinni. Yhdellä kuntoutujalla oli paljonkin sosiaalista verkostoa, ja hänen suunnitelmansa olivat suhteellisen valoisia. Toisessakin kuntoutujassa oli nähtävissä vahvaa elämänuskoa ja uuden suunnittelua. Kahden kuntoutujan elämänpiiri oli kapeampi, jolloin myös ei oikein uskallettu toivoa kovin suuria muutoksia, vaan toivottiin normaalia arkea ja terveyden pysymistä kohtuullisena. Myös Särkelä toteaa, että osallisuus ja osallistumisen halu sekä aktiivisen kansalaisuuden toteuttaminen lähtevät nimenomaan arjen tasolta, lähiyhteisöistä, sosiaalisesta verkostosta ja elinympäristöstä (Särkelä 2009, hakupäivä 24.9.2012, 25.)

Jakso aktivoi kaikkia kuntoutujia, ja tämä aktivoituminen oli nähtävissä myös jakson jälkeen. Särkelä (2009, hakupäivä 23.9.2012, 16) toteaa, että aktiivinen kansalaisuus tukee yksilöiden omaehtoista osallisuutta. Hän lisää myös, että huono-osaisten osallisuuden vahvistamisessa olisi syytä kiinnittää huomiota yhteiskunnan kehittämiseen kaikille. Kaikilla pitää olla sama mahdollisuus osallistua yhteiskunnan kehittämiseen omien voimavarojensa mukaisesti. Pärnäsen korjaamo osoittautui tällaiseksi paikaksi kaikille kuntoutujille. Tasa-arvoisessa ja kaikkia kuntoutujia osallistavassa toiminnassa otettiin huomioon jokaisen voimavarat yksilöllisesti.

Kuntoutujien elämäntilanne oli varsin vaikea ennen jaksoa, ja tilanne jatkui epävarmana useimmilla vielä jakson jälkeenkin. Valtaistumisen kaikkia tavoitteita ei näin kyetty tavoittamaan, mutta oli nähtävissä osa-tavoitteiden saavuttamista. Kuntoutuksen tavoitteena on auttaa

kuntoutujaa toteuttamaan elämänprojektejaan ja ylläpitämään elämönhallintaansa silloinkin, kun sen mahdollisuudet ovat syystä tai toisesta uhattuina (Järvikoski & Härkäpää 1995a) Valtaistumisen tavoitetta lähestytään, jos yksilö kykenee kuntoutusprosessin aikana refleктоimaan omaa tilannettaan ja suhdettaan ympäristön mahdollisuuksiin, tekemään päätöksiä omissa asioissaan ja seuraamaan päätösten tuloksia. Johtopäätös on, että kuntoutujat olivat matkalla uuteen vaiheeseen ja omat tämänhetkiset valmiudet olivat vahvistuneet ja auttoivat kuntoutujaa kannattelemaan elämäänsä vähän paremmin. Kokemukset siitä, että on mahdollista selviytyä suuristakin vaikeuksista ja saada aikaan toivomiaan muutoksia elinoloissaan tai elämäntilanteessaan, mahdollistavat perustan valtaistumiselle (Järvikoski & Härkäpää 2008, 133.) Pärnäsen kuntoutujien itseluottamuksessa ja turvallisuuden tunteissa oli tapahtunut hienoista kasvua. Myös kuntoutujien usko omaan elämään, itseen ja pystyvyyteen oli kasvanut ja säilynyt jakson jälkeen. Siitonen (2012,12) toteaa, että itsearvostukseen ja itseluottamukseen vaikuttamalla vaikutetaan myös kolmanteen eli minäkuvan myönteisyyden rakentumiseen ja siten myös identiteetin rakentumiseen.

Kolmella kuntoutujalla oli monia ongelmia terveystilanteensa kanssa. He toivat esiin sen, miten tärkeää vertaistuki myös jakson jälkeen oli, kun sai nähdä, että muillakin ihmisillä oli vaikeuksia. Pärnäsen vertaistuki osoittautui tutkimuksen valossa merkittäväksi voimaannuttavaksi asiaksi. Kuntoutujat pitivät hyödyllisenä nähdä muita vastaavissa tilanteissa olevia ihmisiä, ja heidän keskuudessaan vallitsi hyvin solidaarinen henki. Kuntoutujan itsetunto voi olla huono ja lannistunut vaikeuksien takia. Asioiden jakaminen kenties sanattomallakin tavalla on tervehdyttävää. Särkelä-Kukko (2012, hakupäivä 22.9.2012, 5-6) toteaa osallisuuden olevan osallisuutta johonkin, eli voi olla mukana rakentamassa omaa lähiyhteisöä ja ihmissuhteita. Se on myös kohtaamista kansalaisena arkiyhteisössä. Soininvaara toteaa, että vajaatuottoinen henkilö voi olla kansalaisyhteiskunnan tasolla hyvin arvokas sosiaalisten verkostojen ylläpitäjä, vaikka se ei helpota hänen asemaansa työmarkkinoilla. Tuottavuudeltaan heikentyneitä kutsutaan monilla nimikkeillä, esim. vaikeasti työllistettävä, vajaakuntoinen ja osatyökykyinen. Olennaista on vain se, onko puute korjattavissa. Siten korjaavia toimia tehdään sen mukaisesti, onko puute koulutuksessa vai puutteellisessa terveydentilanteessa (Soininvaara 2010, 170-171.) Kuntoutujat saivat arvokasta terveytensä ja työkykyisyytensä tilannepäivitystä jaksolta, ja heidän oli helpompi jatkaa elämäänsä realististen elämänsuunnitelmien kanssa. Sen (1999) ja Nussbaum (2000) vievät ajattelua vielä tästäkin pidemmälle. Inhimilliset toimintamahdollisuudet voidaan nähdä uusina elämänlaadun mittareina ja arvioijina. Tärkeintä ei siis ole niinkään se, mitä ihmisellä on (esim. varallisuus), vaan se, miten ihminen pystyy hyödyntämään resurssinsa. Yksilö

nähdään siis toimijana (Särkelä-Kukko 2012, hakupäivä 22.9.2012, 8.) Jakso paransi erityisesti kahden kuntoutujan toimintakykyä, joista toinen oli opiskelija.

Kuormittavina asioina tuli esiin eläkeprosessin polveileva kulku. Eläkeprosessi on raskas ja aikaavievä prosessi, joka ahdistaa ja pitää olon epävarmana. Rahatilanteen ja terveystilanteen heiveröisyys rasittaa entisestäänkin, ja siinä tilanteessa ohjaajilta ja palvelujärjestelmältä saatu positiivinen kannustus oli äärimmäisen tärkeää. Kolmen kuntoutujan toiveena oli päästä elämään tasaisempaa ja taloudellisesti turvatumppaa elämää. Epävarma odotustila, välivaihe kulutti voimavaroja paljon. Fyysinen ja psyykinen jaksaminen joutui koville, varsinkin jos mielessä kyti pelko joutumisesta uudelleen työttömäksi. Taipale (2001, 5,8) on todennut, että kaikki asiakkaat eivät työllisty, vaikka töitä olisikin tarjolla. He eivät saa eläkettä, vaikka kuuluisivatkin eläkkeelle. He ovat työnhakijoina työvoimatoimistoissa tai elävät sosiaalitoimen toimeentulotuen varassa. Näitä asiakkaita tarkastellaan liikaa alkoholinkäytön kannalta, vaikka heidänkin tilannettaan voidaan korjata. Se vaatii järjestelmällistä elämäntilanteen, sairauksien ja tapaturmien selvittelyä, työkokemusten dokumentointia ja tausta-asiakirjoihin paneutumista. Soininvaara lisää, että koulutus ja kuntoutus ovat hyviä asioita toimiessaan, mutta ne eivät saa johtaa sopeuttavien toimien laiminlyömiseen niiden kohdalla, joiden vajavaisuus ei ole korjattavissa (Soininvaara 2010, 176).

Pärnäsen korjaamolla on ollut enemmän myönteistä merkitystä osallisuuden kokemuksille kuin kielteistä. Monella kuntoutujalla oli aluksi epäilyksiä Pärnäsen jaksosta, mutta epäilykset muuttuivat myönteisemmiksi kokemuksiksi luoden uskoa siihen, että heitä halutaan auttaa ja myös luoden uskoa tulevaisuuteen. Toiminta edisti sosiaalisten verkostojen muodostumista, jotka monilla olivat aika suppeat. Tämä osaltaan ehkäisee syrjäytymistä.

Yhteenvedona voi johtopäätöksistä sanoa, että palveluohjaus ja terveystilanteen selvitykset olivat valtaistavia asioita kuntoutujille. Heillä oli nähtävissä suuntautumista tulevaisuuteen ja osallisuuteen oltiin saatu vähän suurempi ote yksilön tasolla. Kuntoutujien itseluottamuksessa ja turvallisuuden tunteissa oli tapahtunut hienoista kasvua. Myös vertaistuen merkitys oli suuri.

7 POHDINTA

Olen ollut aina kiinnostunut syrjäytymisestä ja siihen johtavista syistä. Tämä tutkimus sai alkunsa sosiaalitoimiston harjoittelun myötä, jolloin pääsin tutustumaan myös kuntouttavaan työtoimintaan. Työntekijä ehdotti työklippajakson tutkimista ja sanoi, että sosiaalialalla näihin tutkimuksiin törmää väistämättä. Aluksi aihe tuntui mielessäni hankalalta oman elämäntilanteen takia, mutta näin jälkikäteen olen iloinen ja tyytyväinen tartuttuani tähän aiheeseen. Työttömyys ei ole vierasta minullekaan, joten en lähtenyt liikkeelle mitenkään tyhjältä pöydältä. Aihe on erittäin ajankohtainen ja puhututtaa niin yhteiskunnan päättäjiä kuin kansalaisiakin. Eläkeiän nostamisaikojen ja työttömyyslukujen ennätyskorkeiden lukemien aikana, on merkityksellistä kehittää uusia työllistämiskeinoja myös vajaakuntoisille ja pitkäaikaistyöttömille. Erityisesti nyt kun mietitään osallistavaa sosiaaliturvaa poliittisesti laajemminkin, on tärkeää selvittää asiat perinpohjin ja kuunnella myös työttömien asiakkaiden mielipiteitä. Vaikka vajaakuntoisten työllistäminen on saamassa enemmän kannatusta yhteiskunnassa taantuman aikana, on heillä vaarana joutua matalapalkattuihin töihin ja kokonaan unohdetuksi, kun taloustilanne alkaa jälleen kohentua. Välillä kiivaanakin käynyt julkinen keskustelu on herättänyt minussakin monia mielipiteitä ja on pitänyt tehdä töitä itsensä kanssa, että säilyttää neutraalisuutensa.

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla työklippajakson käyneiden asiakkaiden kokemuksia jakson merkityksestä osallisuudelleen omassa elämässään. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa, joka hyödyttää kuntoutujaa, Pärnäsen korjaamoja ja sen työntekijöitä saatujen tutkimustietojen pohjalta. Tulevana sosionomina kohtaan työtehtävissäni ja yleisemminkin kaikkia näitä ilmiöitä, mitä tutkimuksessani on käsitelty. Erityisesti valtaistuminen oli minulle asia, joka vei mukanaan. Olen toki törmännyt siihen ennenkin, mutta nyt sisäistin sen myös omakohtaisesti. Aineiston analyysissä käytin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, joka antaa tutkijalle enemmän vapauksia. Viitekehityksessäni käsitelin pitkäaikaistyöttömyyttä työkyvyn ja työkyvyttömyyden rajamaastossa, osallisuutta, valtaistumista ja inhimillisiä toimintamahdollisuuksia.

Tutkimustuloksistani nousi esiin työklippajakson myönteinen vaikutus jakson jälkeiseen elämään. Kuntoutujilla oli nähtävissä muutosta sekä osallisuuden että valtaistumisen parantumisessa omassa elämässään. Mielestäni omat tutkimustulokseni eivät poikenneet merkittävästi aikaisemmista tutkimustuloksista. Vaikka aluksi oli vaikeaa kohdentaa tulosten

käsittely jakson jälkeiseen ajankohtaan, koska kahdella kuntoutujalla jakso oli vasta päättymässä, pystyin kuitenkin mielestäni löytämään vastaukset tutkimuskysymyksiini jokseenkin selvästi. Tutkimuksen luotettavuus on mielestäni kohdillaan, koska perfektionistina tein koko ajan tosi huolellista työtä niin tutkimustulosten kuin johtopäätöstenkin suhteen.

Opinnäytetyön tekeminen oli hyvä ja valtaistava kokemus. Välillä koin turhautumisen ja hermostumisenkin hetkiä, kun tuntui, etten päässyt etenemään riittävän nopeasti. Näistä tunteista huolimatta tein tutkimuksen vuodessa ja pidin välillä ihan kunnon kesälomat ja muitakin taukoja. Minulla ei ollut koko aikana vertaisarvioitsijaa, jonka merkityksen havaitsin vasta analyysivaiheessa, jolloin suoritin oman opponointini. Tosin yksi opiskelukaveri tuki ja kannusti koko vuoden ajan paljon. Ohjaavilta opettajilta sain myös koko ajan hyvää ja rakentavaa palautetta niin kirjallisesti kuin suullisestikin. Kirjoitin viitekehysten alkuvaiheen puolentoista kuukauden aikana ja sen jälkeen en enää tehnyt mitään muutoksia siihen. Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys tuottivat aluksi päänvaivaa, mutta nekin selkenivät varsin nopeasti.

Teemahaastattelu oli minulle jokseenkin tuttua entisistä opinnoistani, joten sitä vaihetta en pelännyt. Haastattelut sujuivatkin hyvin rennossa ja rauhallisessa ilmapiirissä. Haastattelu polveili välillä myös hyvin yksityisiin ja arkoihin asioihin. Olen aina pitänyt valtavasti syvällisistä pohdiskeluista ja keskusteluista ja koin onnistuneeni luomaan haastatteluissa luotettavan ilmapiirin. Haastattelut ajoittuivat koko kevään ajalle, koska haastateltavia oli vaikea saada ja jouduin odottamaan viimeisten haastateltavien jaksojen päättymistä. Haastattelumateriaalia kertyi litteroituna runsaasti ja se sisälsi paljon henkilökohtaisia ja arkaluonteisia asioita, joita en pystynyt hyödyntämään tutkimuksessani. Näitä asioita olivat mm. terveystilanteet, jotka sivusivat kokonaistilannetta voimakkaasti. Myös ongelmat ihmissuhteissa ja monenlaiset pelot tulivat kolmen kuntoutujan kohdalla esiin. Tuloksia kertyi niukanlaisesti, mutta ne vastasivat kuitenkin hyvin tämän tutkimuksen tutkimuskysymykseen. Tutkimustuloksista näkee, miten isoja ja olennaisia asioita kuntoutujat kävivät läpi elämässään. Haastattelut osoittivat, miten tärkeää olisi tutkia tätä ilmiötä laajemmin. Mietin myös, saako kuntoutuja riittävää tukea palvelujärjestelmältä ja osataanko sitä antaa pyytämättäkin, vaikka kuntoutujat eivät tätä tuoneetkaan niin esiin. Onko viranomaisten tuki edelleen enemmän kontrollipainotteista ja varsin kapeaa, kuten se on tähän asti ollut. Eläkeprosessi on hyvin yksinäinen tie ja jos sitä katkaisevat harvat käynnit viranomaisten luona, ei se kannattele riittävästi.

Aineiston analyysivaihe tuotti eniten vaikeuksia ja heitin jo paperit muutamaksi viikoksi syrjään, koska en meinannut millään päästä eteenpäin. Lopulta sain opettajilta varmistusta asiaan ja siten pystyin jatkamaan työtä. Tulosten kirjoittaminen sujui sen sijaan nopeammin. Tämän jälkeen pidin liki kahden kuukauden tauon työssä ja jatkoin sitten vasta johtopäätösten teolla.

Tutkimuksen aikana mietin paljonkin työttömyyttä, osa-työkykyä ja kuntoutumista yleisemminkin. Monesti kuntoutuja tulee kohdatuksi sosiaalitoimistossa, mielenterveystoimistossa ja työvoimatoimistossa vain yhden asian kautta. Kyse voi olla toimeentulotuesta, työttömyydestä tai sairaudesta, mutta omien tulosteni kautta näen, että Pärnäsen kuntoutujat ovat tulleet nähdyksi kokonaisuutena; ihmisinä, joiden kohdalla on ymmärretty koko eletty elämä ja kokemukset, sairaudet ja työttömyydet arvokkaina pääomina. Puhumisen tarve oli suuri; jokaisella kuntoutujalla oli mielestäni ymmärretyksi tulemisen ja hyväksytyksi tulemisen tarve. On harvinaista, että kaikki toimintamahdollisuudet otetaan huomioon. Tähän pitäisi tietysti pyrkiä kaikilla tahoilla, missä kuntoutuja kohtaa auttajia.

Ihminen voimaantuu monin tavoin. Kun yksi asia etenee elämässä, vaikuttaa se muihinkin asioihin ja toimintakykyyn. Pärnäsen korjaamon kuntoutujat olivat saaneet kokemuksia siitä, miten heitä oli tuupattu eteenpäin ymmärtäväisellä ja kannustavalla tavalla ja kuitenkin kaikki tosiasiat huomioonottavalla tavalla. Ei oltu pyritty suuriin tuloksiin, vaan oli kannustettu kuntoutujaa niissä asioissa, jotka hänelle itselleen olivat tärkeitä. Näin omakin voima lisääntyy ja kuntoutuja jaksaa paremmin tehdä lisäsuunnitelmia elämänsä parantumiseksi. Oli myös ymmärretty kuntoutujan mahdollinen repsahdus entiseen elämäntapaan ja hyväksytyt sekin elämään kuuluvana.

Vetäjällä ja hänen persoonallaan oli suuri merkitys voimaantumisen tunteisiin. Vetäjien valinnassa tulee jatkossakin kiinnittää huomiota oikeanlaisen henkilön valitsemiseen. Pitää olla sellainen, joka uskoo asiakkaisiinsa ja on aidosti kiinnostunut työstään ja asiakkaistaan. Positiivinen asenne luo myös positiivista asennetta asiakkaille, ei kai sitä tunnetta muuten syntyisi. Toiminta vahvistaa selkeästi itsetuntoa siten, että voi alkaa luottamaan ja uskomaan muutoksen mahdollisuuteen, että elämä voi muuttua parempaan suuntaan.

Työklินิกajakson merkitys kuntoutujien osallisuudessa omassa elämässään oli juuri työkyvön ja terveystilanteen selvittämisen tärkeys. Ilman riittäviä fyysisiä, psyykkisiä ja henkisiä työhön- tai opintoihin palaamisen edellytyksiä, ei monien sairauksien ja huolien painama ihminen pääse

takaisin työelämään. Perusedellytykset selvittämällä, päästään vasta näkemään työssöpärijäämisen edellytykset. Mutta sekään ei pelkää riitä, jos näille ihmisille ei ole saatavilla räätälöityjä työpaikkoja ja niistä maksettavia kunnon korvauksia. Toisaalta ei ole kenenkään edun mukaista juoksuuttaa huonokuntoista ihmistä työvoima- ja sosiaalitoimistoissa, vaan perusteellisen tilannekartoituksen jälkeen eläkevaihtoehdon esiintuominen on myös perusteltua.

Olen mielestäni tavoittanut opinnäytetyöprosessissa sekä tutkimustyölle että itselleni asettamani tavoitteet. Pärnänen saa arvokasta tietoa asiakkaiden kokemuksista ja mielipiteistä. Tutkimus osoitti, että Pärnäsellä tehdään oikeansuuntaisia toimenpiteitä, vaikka korjattavaakin on. Omia tavoitteitani olivat sosiaalisen asiantuntijuus ja asiakastyön osaaminen, joita tarvitsen tulevassa työssäni sosionomina. Mietin erityisesti näihin liittyen kuntoutujan moninaista roolia ja haasteita yksilönä yhteiskunnassa. Olen monesti ajatellut sitä, miten valmiita ihmiset ovat arvioimaan toinen toisiaan, laittamaan eri ryhmiin omista lähtökohdistaan lähtien, tuntematta ollenkaan toisen ihmisen todellisuutta ja hänen elämäkokemuksiaan. Tämän prosessin myötä vahvistui se oma käsitys, että miten paljon meistä kaikista ihmisistä löytyy voimavaroja ja uusia mahdollisuuksia, jos vain kohdalle sattuu oikeanlaisia auttajia, joilla on lämpöä ja ammatillisuutta, kohtaamisen taitoa, ja jotka kykenevät olemaan ihmisenä ihmiselle. Meissä kaikissa ihmisissä olevan arvon tunnistaminen on ensiarvoisen tärkeää. Tuleviin asiakastilanteisiin sain lisää rohkeutta ja oman osaamisen varmistumista. Ymmärrän myös paremmin yhteisöllisyyden merkityksen kuntoutujalle. Palvelujärjestelmän mahdollisuudet tukea eläkeprosessissa olevaa kuntoutujaa mietityttivät paljon. Koko tutkimuksen ajan mietin myös eettisyyttä monelta kannalta. Tutkimustyön suhteen olen luottavainen, että pystyn arvioimaan muidenkin tutkimuksia paremmin tästä eteenpäin ja kenties vielä tulevaisuudessa tartun johonkin uuteen haasteeseen tällä saralla?

Tutkimukseni perusteella voin todeta, että näille Pärnäsen kuntoutujille oli työklippajakso ollut jossakin määrin merkityksellinen osallisuudelleen omassa elämässään ja siten jakso oli vienyt heitä elämässään eteenpäin. Pohdin kuitenkin, ovatko tulokset yleistävissä yleensä työklippajaksoilla; ja onko työklippajakson työkokemus siirrettävissä avoimille työmarkkinoille siirryttäessä? Onko edes realistista ajatella, että työklippajakson asiakkaat kykenevät siirtymään työmarkkinoille ilman perusteellisia terveystilanteen ja työkyvyn selvityksiä? Voisiko ajatella, että työklippajakson jälkeen tarjottaisiin vielä työelämävalmiuksia ja esim. työnhakuun ohjaavaa koulutusta Pärnäsen toiminnan ohella? Ikään kuin kaksi-portaisena toimintana?

Lisätutkimusaiheeksi esitän oman tutkimukseni jatkamista ja työklonikkatoiminnan merkityksen tutkimista osallisuudelle yhteiskunnallisesti, ja toisena aiheena esitän päivätoiminnan merkityksen tutkimista osallisuudelle.

7.1 Luotettavuus

Laadullinen tutkimus saa puitteensa jo tutkimuksellisessa viitekehyksessä, joka näin ohjaa tutkimuksen kohteena olevaan ilmiöön ja luonteeseen. Luotettavuuden arvioinnissa tarkastelun kohteena on tutkimuksen ilmiönmukaisuus. Tutkijan omat oletukset ja toimenpiteet tutkimuksen aikana eivät saa vaikuttaa tutkimuskohteen ominaisuuksiin ja tutkimustuloksiin, joten tutkijan on erottauduttava tutkimuskohteestaan. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija tekee omat ratkaisunsa tiedonhankinnan ja tulkinnan suhteen vilpittömyyttä ja totuutta tavoitellen. Tutkija joutuu refleктоimaan omaa subjektiivisuuttaan ollessaan vuorovaikutussuhteessa tutkimuskohteensa kanssa (Aaltio & Puusa 2011, 153-154.) Tavoitteenani tutkimuksessa oli rehellisyys ja totuudenmukaisuus. Esiymmärrykseni muodostui aiemmista tiedoistani ja taidoistani sekä lukemastani teoriasta. Myönnän, että minulla oli etukäteen ennakkokäsityksiä työklonikkajakson hyödyllisyydestä, mutta käytyäni muutaman kerran Pärnäsellä ja tehtyäni haastattelut, mielipiteeni muuttuivat positiivisemmaksi.

Kiinnitin tutkimuksen kaikissa vaiheissa tarkkaa huomiota luotettavuuteen. Luotettavuuden arvioinnissa voidaan käyttää monia erilaisia mittaustapoja. Tutkimuksen reliabeliudella tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta eli kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Toinen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin olennaisesti liittyvä käsite on validius eli tutkimuksen pätevyys. Sillä tarkoitetaan tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä on tarkoituskin. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa se, että tutkija selostaa tarkasti tutkimuksen toteuttamisen kaikissa vaiheissaan. Olosuhteet, joissa aineistoa on tuotettu, olisi kerrottava selvästi ja totuudenmukaisesti. Haastatteluissa tämä koskee olosuhteita ja paikkoja, joissa aineistoja kerättiin. Myös haastatteluihin käytetty aika, mahdolliset häiriötekijät, virhetulkinnat haastatteluista ja tutkijan oma itsearviointi tilanteesta olisi kerrottava (Hirsjärvi ym. 2010, 231-232.)

Voidaan olettaa, että kun haastateltavat valittiin työklonikkajakson sekä koulutus-, työ että eläkeselvittelyjä käyneiden keskuudesta, saatiin vastaus tutkimuskysymykseen. Haastattelut pidettiin Pärnäsen korjaamon omissa tiloissa ja paikalla oli ainoastaan haastateltava ja

haastattelija. Kiinnitin paljon huomiota myös haastattelujen ilmapiiriin ja rauhalliseen ympäristöön. Haastatteluiden kesto oli n. tunti. Nauhoitin haastattelut tarkemman tuloksen saamiseksi. Luokittelujen tekeminen on tärkeää laadullisen aineiston analyysissa. Luokittelun syntymisen alkujuuret ja luokittelujen perusteet olisi tuotava esiin. Tulosten tulkinnessa olisi kerrottava, millä perusteella tutkija esittää tulkintoja ja mihin hän päätelmänsä perustaa (Hirsjärvi ym. 2010, 232-233.) Hyvin viimeistelty tutkimusraportointi lisää luotettavuutta omalta osaltaan. Tutkijan on kyettävä hahmottamaan johdonmukainen käsitys omista tulkinnoistaan ja niistä perusteista, joiden pohjalta hän on näihin tulkintoihin päätenyt (Kiviniemi 2010, 82-83.)

Koin työn yksintekemisen koko prosessin ajan hyvänä kokemuksena. Välillä olisin kaivannut enemmänkin tukea, mutta opin mielestäni näin toisaalta enemmän. Kirjoitin tutkimuksen vaiheet raportissa esiin tarkasti ja huolellisesti. Näin lukija pystyy seuraamaan tutkimuksen vaiheita alusta loppuun. Käyttämäni lähteet olivat uusia tai uudehkoja ja alkuperäisiä lähteitä.

7.2 Eettisyys

Opinnäytetyöprosessin aikana tulee huomioida eettiset näkökohdat ja ihmisarvon kunnioittaminen. Työ ei saa loukata kenenkään yksityisyyttä, eikä se saa vaarantaa kenenkään terveyttä ja jokainen osallistuja on mukana vapaasta tahdostaan (Hirsjärvi ym. 2010, 25.) Tärkeimpinä eettisinä periaatteina ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa mainitaan yleensä informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys. Opinnäytetyö ei täytä eettisyyden vaatimusta, jos haastateltavilta ei ole suostumusta haastatteluun. Ennen suostumusta haastateltavalle on annettava riittävästi tietoa tutkimuksesta, tavalla jonka hän on ymmärtänyt (Hirsjärvi & Hurme 2011, 20.)

Ennen haastattelujen tekemistä lähetin haastateltaville kirjeen, jossa kerroin tutkimuksesta ja pyysin heitä lähettämään kirjallisen suostumuksensa haastatteluun minulle postitse. Lähetettyäni kirjeet, soitin myös perään ja kerroin vielä haastattelusta tarkemmin puhelimesta ja siitä miten tärkeä haastattelu oli tutkimukseni onnistumisen kannalta. Toin myös esiin sen, miten tärkeä merkitys haastateltavan omilla kokemuksilla oli työklinalajakson kehittämiseksi eteenpäin. Haastateltavat olivat eri työklinalajaksoilta. Mahdolliseen kieltäytymiseen varauduin etukäteen ja sain toisen työntekijän ehdottaman henkilön tilalle. Varauduin myös siihen, että joku haastateltava olisi halunnut keskeyttää haastattelun (Mäkinen 2006, 23.) Koska haastateltavia oli vaikea saada suostumaan haastatteluun, työntekijät auttoivat löytämään haastateltavat. Tiedostin, että

haastateltavien elämäntilanne saattoi olla hyvin hauras ja haastatteluissa oli noudatettava suurta varovaisuutta, ettei haastateltavalle aiheuta mitään vaikeuksia tai joku tunnetila jää päälle haastattelun aikana tai sen jälkeen. Salassapitosäännön mukaisesti, en luonnollisestikaan näyttänyt haastattelun nauhoja kenellekään ja pidin huolen siitä, ettei haastateltavan henkilöllisyys paljastu tutkimuksen missään vaiheessa. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen tuhoan haastatteluaineiston ja suostumuslomakkeet. Oma luontainen kiinnostukseni eettisyyteen ja ihmisarvoiseen kohteluun varmisti sen, ettei mitään edellä mainittuja asioita päässyt unohtumaan missään tutkimuksen vaiheessa. Haastateltavani lupautuivat vapaaehtoisesti haastatteluun, he tiesivät myös syyn, miksi heitä haastateltiin ja haastatteluissa he toivat esiin hyvin henkilökohtaisia asioita, joita en käsittele julkisesti. Raportoidessani en tuonut julki kenenkään nimeä, ammattia tai mitään muutakaan tunnistettavaa asiaa.

LÄHTEET

Aaltio, I. & Puusa, A. 2011. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: Johtamistaidon opisto, 153-166.

Ahmaoja, M. 2006. Osallisena elämässä: kokemuksia Neva-yhteisön kuntoutuksesta. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Bäcklund, P., Häkli, J. & Schulman, H. 2002. Osallisuuden jäljillä. Teoksessa P. Bäcklund, J. Häkli, & H. Schulman. (toim.). Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Helsinki: Gaudeamus. 7-17.

Eloranta, H. 2006. Asiakkuuden ja osallisuuden rakentuminen palveluohjauksessa. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto. Terveystieteen laitos. Hakupäivä 26.10.2012, http://www.sosiaaliportti.fi/File/f8d0663a-6a7a-49ed-8ef3-13531a25483c/Eloranta_gradu.pdf

Hautamäki, A. 1997. Hyvä elämä kansalaisten Suomessa. Teoksessa K. Kajaste. (toim.) Suomalainen mahdollisuus. Näkökulmia hyvinvointimme tulevaisuuteen. Helsinki: Edita. 32-51.

Hankesuunnitelma 15.12.2010, Virta – Pidämme huolta työ- ja toimintakyvystämme sekä tulevaisuudestamme 2011 – 2012 – 2013. Osahankkeina Putous, Saari ja Silta. Kuusamon kaupunki, Pärnäsen korjaamo. Sisäinen lähde. Hakupäivä 22.10.2012.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Raamatutrukikoda.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.-16. painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Ilmonen, K. 2011. Esitys sosiaali- ja terveysturvan päivillä 21.8.2011.

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 1995a. Mitä kuntoutus on? Teoksessa A. Suikkanen, K. Härkäpää, A. Järvikoski, T. Kallanranta, K. Piirainen, M. Repo & J. Wikström. Kuntoutuksen ulottuvuudet. Juva: WSOY. 12-28.

Järvikoski, A. 1996. Sisäinen elämänhallinta ja sosiaaliset paineet. Teoksessa R. Raitasalo (toim.) Elämänhallintaa etsimässä. Kansaneläkelaitos, Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 13. Helsinki: Kelan omatarvepaino. 35-48.

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2008. Kuntoutuksen perusteet. 1.-4. painos. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Kiviniemi, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittavalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 70-85.

Knuuti, U. 2007. Matkalla marginaalista valtavirtaan? Huumeidenkäytön lopettaneiden elämäntapa ja toipuminen. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, yhteiskuntapolitiikan laitos, sosiaalityö. Väitöskirja. Hakupäivä 27.10.2012, <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/23479>

Koskiahho, B. 2002. Onko osallisuus vahvaa demokratiaa? Maankäyttö- ja rakennuslain soveltamisesta. Teoksessa P. Bäcklund, J. Häkli & H. Schulman (toim.) Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Helsinki: Gaudeamus. 36-57.

Liukko, E. 2006. Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa. Helsinki: Yliopistopaino.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Nivala, E. 2008. Kansalaiskasvatus globaalien ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehitys. Snellman-instituutin A-sarja 24/2008, Kuopio.

Nussbaum, M. 2000. Women ja Human Development. The Capability Approach, Cambridge: University Press.

Oliver, P. 2004. The Student's Guide to Research Ethics. Berkshire: Open University Press.

Osallisuushanke Salli 2011-2014, Jelli-järjestötietopalvelu, hakupäivä 25.10.2012,
<http://www.jelli.fi/osallisuus/osallisuushanke-salli/>

Pohjola, A. 1995. Asiakkaasta kansalaiseksi? Teoksessa R. Väärälä (toim.) Asiakkaat verkossa? Hyvinvointipalveluprojektin osaraportti 6. Lapin yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja no: 44. Rovaniemi, 89-106.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula & T. Aaltonen (toim.) Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino (Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino), 9-21.

Sassi, S. 2002. Kulttuurinen identiteetti ja osallisuus. Teoksessa P. Bäcklund, J. Häkli & H. Schulman. Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Helsinki: Gaudeamus, 58-74.

Siitonen, J. 2012. Voimaversum Oy. Voimaantumiseen voidaan nyt vaikuttaa. Luennot 14.11.2012. Tekijän hallussa.

Sen, A. 1999. Development as freedom, Oxford: University Press.

Soininvaara, O. 2010. Sata-komitea. Miksi asioista päättäminen on niin vaikeaa. Juva: WS Bookwell.

Särkelä, M. 2009. Voiko huono-osainen olla osallinen? Tarkastelussa päihteidenkäyttäjien, toimeentulon saajien, vankien ja asunnottomien osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus. Pro gradu-

tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntapolitiikka/Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Hakupäivä 26.10.2012, https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/21271/URN_NBN_fi_jyu-200907071760.pdf

Särkelä, M., Viander, R., Häkkinen, K. & Blomqvist, J. 2009. Jokainen on kansalainen. Huono-osaisten osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus. Hakupäivä 23.9.2012, <http://www.kansalaisareena.fi/JokainenOnKansalainen2009.pdf>

Särkelä-Kukko, M. 2012. Huono-osaisten osallisuus. Osallisena yhteisöissä ja yhteiskunnassa. Hakupäivä 18.9.2012, <http://www.jelli.fi/lataukset/2012/03/Mona-S%C3%A4rkel%C3%A4-Kukko.pdf>

Taipale, I. 2001. Sosiaalilääketieteellinen Eläke-edellytysten selvittelyopas. Helsinki: Hakapaino.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 8., uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Zimmerman, M. & Warschausky, S. 1998. Empowerment theory for rehabilitation research: Conceptual and methodological issues. *Rehabilitation Psychology* 43, 1, 3-16.

LIITTEET

Liite 1: Haastattelun suostumuskirje

Liite 2: Teemahaastattelun runko

Liite 3: Taulukkoesimerkki sisällönanalyysistä

KIRJE HAASTATELTAVILLE

Hyvä vastaanottaja,

Pärnäsen korjaamo, jonka asiakkaana olette ollut, haluaa kehittää toimintaansa ja siksi työklินิกajaksolaisten omilla kokemuksilla ja mielipiteillä on suuri merkitys Pärnäsen korjaamon toiminnan parantamiseksi. Olisi tärkeää saada kuulla teidän omia mielipiteitänne työklินิกajakson jälkeisestä elämäntilanteestanne. Tätä asiaa selvitämme haastatteluiden avulla.

Pyydän saada haastatella Teitä sovittuna aikana Pärnäsen korjaamon tiloissa. Toivon Teidän suhtautuvan myönteisesti tähän haastattelupyyntöön.

Opiskelen Oulun Seudun ammattikorkeakoulussa, jonne teen opinnäytetyötä Pärnäsen korjaamon työklินิกatoiminnasta. Tutkimuksessa selvitellään asiakkaiden omia kokemuksia työklินิกajakson merkityksestä osallisuuteen. Tutkimuksesta antamanne tiedot tulen säilyttämään ehdottoman luottamuksellisena ja tutkimuksen jälkeen aineisto tuhoaan. Suostumuksen haastatteluun voitte lähettää oheisessa kuoressa omalla allekirjoituksella varustettuna. Kuoressa on jo postimerkki valmiina.

Ystävällisin terveisin

Auli Pitkänen

sosionomiopiskelija, AMK

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

Allekirjoitus

TEEMAAHAASTATTELURUNKO

Toimintamahdollisuudet: hyvät olosuhteet, hyvä elämä:

Kerro vapaasti, minkälainen on nyt elämäntilanteesi työn, koulutuksen tai eläkkeen suhteen?

Millaisia muutoksia tällä alueella on tapahtunut?

Miten koet tapahtuneet muutokset?

Mikä on ollut työklippajakson merkitys tapahtuneisiin muutoksiin?

Millaisena näet tulevaisuuden kohdallasi?

Aktiivinen kansalaisuus:

Kerro vapaasti, miten aktiivisuus näkyy elämässäsi, harrastuksissasi ja muuten vapaa-ajalla?

Millaisia muutoksia tällä alueella on tapahtunut?

Miten koet tapahtuneet muutokset?

Mikä on ollut työklippajakson merkitys tapahtuneisiin muutoksiin?

Millaisena näet tulevaisuuden tässä asiassa?

Sosiaaliset verkostot:

Kerro vapaasti sosiaalisista verkostoistasi, lähipiiristäsi, sukulaisista? Oma vaikuttaminen?

Millaisia muutoksia tällä alueella on tapahtunut?

Miten koet tapahtuneet muutokset?

Mikä on ollut työklippajakson merkitys tapahtuneisiin muutoksiin?

Millaisena näet tulevaisuuden tässä asiassa?

Yhteisöllisyys:

Kerro, mitä yhteisöjä sinulla on?

Millaisia muutoksia tällä alueella on tapahtunut?

Miten koet tapahtuneet muutokset?

Mikä on ollut työklippajakson merkitys tapahtuneisiin muutoksiin?

Millaisena koet tulevaisuuden tässä asiassa?

Valtaistuminen:

Miten olet saanut arjen sujumaan? Millainen tilanne nyt? Oman elämän herra? Uusia mahdollisuuksia, vaihtoehtoja?

Luottamus, turvallisuus, vaikuttaminen, itseluottamus, usko itseen ja omaan elämään, pystyvyys?

Millaisia muutoksia tällä alueella on tapahtunut?

Miten koet tapahtuneet muutokset?

Mikä on ollut työklippajakson merkitys tapahtuneisiin muutoksiin?

Millaisena näet tulevaisuuden näiden asioiden suhteen?

Alkuperäiset ilmaukset	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Yhdistävä luokka
<p>Työkunnan testaaminen. Terveys selvitykset Eläkeprosessi meneillään. Askeleesta tuli aloite eläkeprosessiin. Opiskelujen jatkaminen suunnitteilla. On luottavainen, että tulevaisuudessa on uusia vaihtoehtoja. On tullut luottamusta ja turvallisuutta. On tullut suuresti turvallisuutta. On tullut uskoa omaan elämään, itseen ja pystyvyyteen. Jatkosuunnitelmat, jos eläke myönnetään, voisi tehdä työtä voimin mukaan osaaikaisesti.</p> <p>Aiemmin en tehnyt mitään. Totta kai on kiva käydä päivittäin tekemässä jotakin. On tullut rutiineja. Ei vaan jurnutettu sisällä ja luettu päivän lehdet, vaan käytiin esim. tehtaanyymälässä. Työ ei ollut raskasta. Se menetteli siinä mielessä. Onhan se siinä mielessä virkistystä, että tuli lähdettyä aina aamulla.</p> <p>Kaverit ja tuttavat piristävät, Pärnäsen tuttavuudet. Vanhemmat, lapset, lapsenlapset, sukulaiset, ystävät, kaverit, tuttavat harrastuspiirien tuttavuudet.</p> <p>Ohjaaja oli niin positiivinen ihminen, että sinne oli miellyttävä tulla, vaikka välillä ei ollut mitään varsinaista työtäkään. Siellä oli niin kotoisa ilmapiiri. Monelle olen sanonut, että ei kannata pelätä sinne menoa, siellä on niin mukavaa.</p> <p>Tuli niinkuin määrätynlaisia ystäviä siellä. Yhdisti, kun on sieltä ja täältä vähän remppaa, että sitä ymmärsi toista. Että sai jakaa asioita. Pärnänen oli oivallinen systeemi, siellä oli meitä kaikkia raihnsia ja se oli oiva paikka. Missä muualla tällaiset nuoret ja justin tämmöiset löysässä hirressä roikkuvat ja nämä alkoholistit, missä muualla ne saisi vertaistukea kuin täällä.</p> <p>Toimeentulo, kohtuullisesti rahaa, pystyy syömään, katto pään päällä. Nehän ne on ne tärkeimmät. Kun se eläkepäätös tulisi, niin se olisi hyvä. Lapset saatettu aikuisiksi.</p> <p>Pärnäsellä ollut pieni merkitys elämäntilanteen parantumiseen.</p>	<p>Työ- ja terveys selvitykset. Eläkeprosessi aloitettu. Käytännön asioiden selvittäminen. Askeleesta apua. Opintojen jatkaminen. Tulevaisuudessa uusia vaihtoehtoja. Tullut luottamusta ja turvallisuutta. Suuresti turvallisuutta. Uskoa omaan elämään, itseen ja pystyvyyteen. Jatkosuunnitelmat, osaaikatyötä voimin mukaan.</p> <p>Joutilaisuus. Päivärytmi muuttunut. On tullut rutiineja. Työ ei niin raskasta. Oli paikka, jonne tulla. Virkistyi, kun lähti aamulla.</p> <p>Ihmissuhteiden merkitys, suku, ystävät, tuttavat, Pärnäsen tuttavat, harrastuspiirien tuttavat.</p> <p>Ohjaaja positiivinen ja Pärnäselle oli miellyttävä tulla. Kotoisa ilmapiiri. Ei kannata pelätä sinne menoa, siellä mukavaa.</p> <p>Tullut määrätynlaisia ystäviä. Vaivat yhdistivät. Asioiden jakaminen. Pärnänen oivallinen systeemi. Sai omaa vertaistukea.</p> <p>Toimeentulo, koti tärkeimmät. Eläkepäätöksen tuleminen toivottavaa. Aikuiset lapset.</p> <p>Pärnäsellä pieni merkitys elämäntilanteen parantumiseen.</p>	<p>Elämäntilanteen selkiytyminen</p> <p>Aktiivinen elämä</p> <p>Sosiaalinen verkosto</p> <p>Voimaannuttavat asiat</p> <p>Vertaistuen merkitys</p> <p>Hyvän elämän ainekset</p> <p>Pärnäsen merkitys</p>	<p>Osallisuutta edistävät tekijät</p>	<p>Millaisia kokemuksia työklinaajakajakson käyneillä asiakkailta on jakson merkityksestä osallisuudelleen omassa elämässään</p>